

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**MAKRO İHTİYATİ POLİTİKALARIN TÜRK
BANKACILIK SEKTÖRÜ KÂRLİLİĞİ ÜZERİNE
ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Meltem AKARSU

Ankara-2019

T.C.

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

İKTİSAT ANABİLİM DALI

**MAKRO İHTİYATİ POLİTİKALARIN TÜRK
BANKACILIK SEKTÖRÜ KÂRLILIĞI ÜZERİNE
ETKİSİ**

Yüksek Lisans Tezi

Meltem AKARSU

Tez Danışmanı

Prof Dr. Oya Safınaz ERDOĞDU

Ankara-2019

T.C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI

Meltem AKARSU

MAKRO İHTİYATİ POLİTİKALARIN TÜRK
BANKACILIK SEKTÖRÜ KÂRLİLİĞİ ÜZERİNE
ETKİSİ

Yüksek Lisans Tezi

Tez Danışmanı : Prof Dr. Oya Safinaz ERDOĞDU

Tez Jürisi Üyeleri

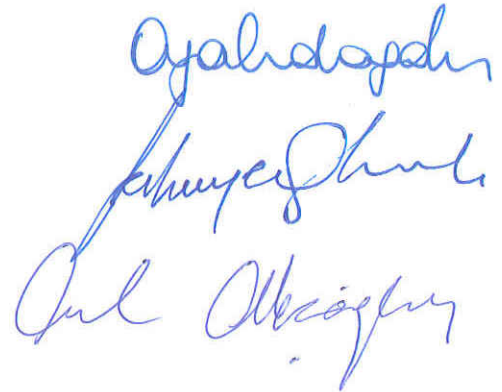
Adı ve Soyadı

İmzası

Prof. Dr. Oya Safinaz ERDOĞDU

Prof. Dr. Fahriye ÖZTÜRK

Doç. Dr. Anıl AKÇAĞLAYAN

Tez Sınavı Tarihi:

TÜRKİYE CUMHURİYETİ

ANKARA ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezdeki bütün bilgilerin akademik kurallara ve etik davranış ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Bu kural ve ilkelerin gereği olarak, çalışmada bana ait olmayan tüm veri, düşünce ve sonuçları andığımı ve kaynağını gösterdiğimi ayrıca beyan ederim.(07./02./2019)

Tezi Hazırlayan Öğrencinin

Adı ve Soyadı Meitem Akarsu

İmzası

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	ii
1. GİRİŞ	1
2. KRİZİN ETKİLERİ.....	3
2.1. 2009-2016 Yılları Arası Türkiye Ekonomisi	3
2.2. Kriz Sonrası Uygulanan Politikalar:	8
2.3. Kriz Sonrası Türkiye’de Uygulanan Politikalar.....	21
3. 2009-2016 YILLARI ARASI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ	37
3.1. Aktiflerin Yapısı ve Gelişimi:.....	41
3.2. Pasiflerin Yapısı ve Gelişimi:	46
4. TİCARİ BANKALARDA KÂRLILIĞA DAYALI PERFORMANS ANALİZİ.....	56
4.1. Banka Kârlılığına Dayalı Performansın Ölçülmesi Konusunda Yapılan Ampirik Çalışmalar	56
4.2. Performans Ölçütleri	64
4.3. Analiz Yöntemi	74
4.4. Uygulama ve Sonuçlar	80
5. SONUÇ	90
KAYNAKÇA	93
ÖZET.....	101
ABSTRACT	102

KISALTMALAR

AB: Avrupa Birliği

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

BDDK: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu

BIS: Bank For International Settlements

CRD: Capital Requirements Directive

D-SIFI: Domestic Systemically Important Institution

DTI: Debt To Income Ratio

FED: Federal Reserve System

FSB: Financial Stability Board

G-SIFI: Global Systemically Important Institution

GSYH: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla

IMF International Monetary Fund

LCR: Liquidity Coverage Ratio

LTV: Loan To Value Ratio

NSFR: Net Stable Funding Ratio

RCAP: Regulatory Consistency Assessment Programme

ROK: Rezerve Opsiyon Katsayısı

ROM: Rezerve Opsiyon Mekanizması

SIFI: Systemically Important Financial Institution

SRB: Systemic Risk Buffer

SYSR: Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu

TCMB: Türkiye Merkez Bankası A.Ş.

TL: Türk Lirası

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

YP: Yabancı Para

TBS: Türk Bankacılık Sektörü

TABLULAR LİSTESİ

Tablo 1: Temel Ekonomik Göstergeler	5
Tablo 2: Gayrimenkule Uygulanacak Risk Ağırlığı	17
Tablo 3: 2018 Yılında Sistemik Risk Tamponu Tutan G-SIFI Listesi	20
Tablo 4: Faiz Koridoru Sistemi	25
Tablo 5: Uygulanan Zorunlu Karşılık Oranları.....	27
Tablo 6: Uygulanan ROK'lar	28
Tablo 7: Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğündeki Değişim.....	37
Tablo 8: Seçilmiş Saydamlık Göstergeleri	38
Tablo 9: Seçilmiş Bankacılık Büyüklükleri ve Rasyoları (%).....	41
Tablo 10: Kredilerin Aktif Toplam İçerisindeki Seyri	42
Tablo 11: Tüketici Kredilerindeki Değişim.....	44
Tablo 12: Takipteki Krediler.....	45
Tablo 13: Kredilerin ve Menkul Kıymetlerin Aktif Toplam İçindeki Payı.....	46
Tablo 14: Pasiflerin Yapısı	47
Tablo 15: Özkaynakların Toplam Aktif İçerisindeki Payı (%).....	50
Tablo 16: SYSR'nin Gelişimi	51
Tablo 17: Özkaynak ve Aktif Kârlılıkları	52
Tablo 18: Enflasyon İle Özkaynak Kârlılığı Arasındaki İlişki	54
Tablo 19: Modele Dahil Edilen Bankalar	72
Tablo 20: Değişkenler, Ölçütler ve Değişkenlere İlişkin Notasyonlar	73

1. GİRİŞ

2007 yılında ABD’de başlayan finansal kriz; küreselleşmenin etkisiyle kredi ve dış ticaret kanallarıyla yayılarak birçok ülke ekonomisinin finans sektörünü olumsuz etkilemiştir. Bu çerçevede birçok ülkede, finans sisteminde biriken riskleri ve varlık fiyatlarındaki şişlikleri göz önünde bulunduracak, finansal sistemin direncini artıracak ve diğer politikaların etkinliğini artıracak makro ihtiyati politikalar uygulanmaya başlanmıştır.

Türkiye’ye de söz konusu dönemde kısa vadeli sermaye akımlarının meydana getirdiği risklerin kontrol altına alınması kapsamında uygulanan para politikalarının yanı sıra ilgili kamu kuruluşlarının işbirliği ile 2012 yılından itibaren makro ihtiyati politikalar uygulanmıştır.

Diğer taraftan; küresel krizin Türk Bankacılık Sektörü üzerinde etkisi 2001 yılından itibaren uygulanan iyileştirici ve düzenleyici önlemlerin sayesinde ilk etapta sınırlı olmuş, Türk Bankacılık Sektörü kârlılığını artırabilmiştir. Ancak finansal sektörün güçlendirilmesine yönelik 2012 yılından itibaren uygulanan makro ihtiyati politikalar Türk Bankacılık Sektörünün kârlılığını faiz kanallarıyla olumsuz etkilemiştir. Bankalar da aslında birer işletmedir ve işletmeler için kârlılık yapılan yatırımlar neticesinde ne kadar kazanç sağladığını göstermekte, geleceğe yönelik beklentilerini şekillendirmektedir. Uzun vadeli yatırımlara uygun şirketler genel olarak yüksek kârlılığı olan ve bunu istikrarlı olarak sürdürebilen şirketlerdir.

Ayrıca, konuya ilişkin yapılan çalışmalarda banka kârlılığının finansal istikrar için bir risk faktörü olduğu görülmüştür. Nitekim bankalar; sermayelerinin bir bileşeni olan kârlarını koruyarak sermayelerinin erimelerine tampon oluşturabilmektedirler. Bununla birlikte, bir banka düşük kârla çalışması durumunda daha fazla getiri elde etmek amaçlı aşırı risk alma eğilimine girebilecektir. Bu durum ise finansal kırılganlıklarının artmasına neden olabilecektir.

Bu kapsamda, düzenlemelerin kârlılık üzerinde olumsuz etkisi bu dönemlerde eleştirilere konu edilmiştir. İş bu çalışmada ise 2012 yılından itibaren uygulanmaya başlanılan makro ihtiyati politikaların TBS'nin kârlılığı üzerindeki ilave maliyetinin tespiti amaçlanmıştır. Çalışmada, ilk olarak kriz gölgesinde Türkiye ekonomisinden ve TBS'nin yapısından bahsedilmiştir. Daha sonra dünyada uygulanan makro ihtiyati politikalara istinaden Türkiye'de uygulanan makro ihtiyati politikalar açıklanarak, bu politikaların kullanılmaya başlanması ile birlikte, TBS'nin kârlılık yapısı bir ekonometrik bir model ile açıklanmaya çalışılmıştır. Modelde düzenlemelerin kârlılık üzerine etkisine bakılarak, TBS'nin kârlılığını etkileyen hususlar kapsamında sonuç ve önerilere yer verilmiştir.

2. KRİZİN ETKİLERİ

2.1. 2009-2016 Yılları Arası Türkiye Ekonomisi

Ekonomide bir takım sebeplerden dolayı beklenmedik olumsuzluklardan dolayı ortaya çıkabilecek bazı bozulmalar genelde finansal sektörden kaynaklanmakta olup, bu bozulmalar krizle sonuçlanabilmektedir. Mishkin finansal krizi; finansal piyasalardaki ters seçim ve ahlaki bozulma problemlerinin artması ve finansal piyasaların fonları en üretken yatırım fırsatları için etkin bir şekilde dağıtamaması nedenleriyle ortaya çıkan doğrusal olmayan bozulmalar olarak tanımlamıştır. Söz konusu tanımda, kriz için anahtar kriterin finansal piyasaların etkinlik ve işlevinin ortadan kalkması olduğu değerlendirilmektedir.

2007 yılında Amerika Birleşik Devleti'nde (ABD) başlayan ve 2008 yılının Eylül ayında ABD'nin en büyük 4 üncü yatırım bankası olan Lehman Brothers'ın 600 milyar Amerikan Doları (USD) borç ile iflasını açıklayarak batması sonucunda, etkisi bütün dünyaya yayılmaya başlayan kriz, 1929 Büyük Buhranından sonra, dünyanın yaşadığı en büyük kriz olarak tanımlanmaktadır (Çinko, Ak, 2009). ABD'de başlayan söz konusu finansal kriz küreselleşmenin etkisiyle kredi ve dış ticaret kanallarıyla tüm dünya ekonomisine yayılarak birçok ülke ekonomisinin büyüme, istihdam ve diğer makro ekonomik göstergelerini olumsuz etkilemiş, kredi piyasalarını olumsuz etkileyerek kredi kanallarını durdurmuş, borsalarının değerlerini düşürmüş ve bir çok firmanın borçlarını ödeyememesine neden olmuştur.

Diğer taraftan, söz konusu küresel krizin her ülkenin ekonomik yapısının farklı olmasından dolayı ekonomileri üzerinde etkisi farklı olmuş, bu nedenle krizden çıkmaya yönelik politikalarında da farklılıklar görülmüştür. Türkiye ekonomisine söz konusu dönemlerde bakıldığında; 2001 krizinden itibaren mali disipline sadık kalınması, Türk Bankacılık Sektörünün (TBS) güçlendirilmesine yönelik uygulanan politikalar, TBS'nin ciddi yabancı para açık pozisyonunun bulunmaması ve özkaynak yapısının güçlü olması bankaların küresel krizden etkilenmesini sınırlamış ve krizden çıkmasında da önemli rol oynamıştır.

Diğer taraftan, ABD'de başlayan finansal krizin başka ülkelere de yayılmasının nedeni söz konusu ülkelerde kullanılan karmaşık türev ürünlerdir. ABD'de konut sektöründe ortaya çıkan olumsuzlukla birlikte, konut teminatlı türev ürünlerin değeri düşmüş olup, söz konusu türev ürünleri ellerinde bulunduran başka ülkelerdeki bankaların mali durumları olumsuz etkilenmiştir. Türkiye'de ise söz konusu dönemlerde gelişmiş ülkelerde ye alan karmaşık yapıda türev ürünler kullanılmadığından, küresel boyutta yaşanan bu sorun TBS'ye bulaşmamıştır.

Ancak, Türkiye'de finans sektörünün diğer ülkelere göre daha güçlü olmasına ve karmaşık ürünlerin kullanılmamasına rağmen; krizin küresel boyutta olması nedeniyle diğer ülkelerle birlikte Türkiye ekonomisi de olumsuz etkilenmiştir. Türkiye'nin krizden etkilenen ülkelerle ticari ve finansal ilişkisinin olması, bu ülkelerde yaşanan olumsuzluklar nedeniyle ihracatın azalmasına, beklentilerin olumsuz etkilenmesiyle de yatırım ve tüketim harcamalarının düşmesine neden olmuştur. Bu nedenlerle Türkiye'de 2009 yılından itibaren büyüme ve üretim düşmüş, işsizlik artmış, kapasite kullanımı azalmıştır.

Diğer taraftan, dünyada krize yönelik uygulanan genişletici para politikaları neticesinde piyasada oluşan fazla sermaye Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere kısa vadeli olarak girmiştir. Yurt içine giren kısa vadeli fonların bankacılık sisteminde kredi olarak kullanılması kredilerin artmasına ve TL'nin aşırı değerlenmesine yol açmıştır. Bu durum ise iç ve dış talep arasında dengesizlikten dolayı cari açığı artırarak cari dengenin bozulmasına ve küresel risk iştahının artmasına neden olmuştur.

Bu çerçevede, kriz gölgesinde Türkiye'nin çeşitli makroekonomik değişkenlerine aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 1: Temel Ekonomik Göstergeler

%	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Enflasyon	6,5	6,4	10,5	6,2	7,4	8,2	8,8	8,5
Gösterge Tahvil Faiz Oranı	11,7	8,5	8,7	6,4	8,2	8	11	10,6
GSYH Yıllık Büyüme Oranı	-4,7	9,2	8,8	2,2	4,4	2,9	4	2,9
İşsizlik Oranı	13,1	11,1	9,1	8,4	9	9,9	10,3	10,9
Bütçe Dengesi/GSYH	-5,5	-3,6	-1,3	-2,2	-1	-1	-1	-1,1
Cari Denge/GSYH	-2	-6,2	-9,7	-6,1	-7,7	-5,4	4,4	-3,8

Kaynak: TÜİK

Bu kapsamda, yıllar itibariyle Türkiye ekonomisindeki gelişmelere bakarsak;

Türkiye ekonomisi, 2009 yılının ikinci çeyreğinde büyük ölçüde vergi teşviklerinin tüketim harcamalarını artırması nedeniyle hızlı bir toparlanma gösterse de süregelen talep belirsizliği ve düşük kapasite kullanımı yatırım harcamalarını sınırlamaya devam etmiştir. Bu çerçevede, istihdam koşullarının kalıcı olarak iyileşmesinin uzun zaman alacağı anlaşılmıştır. Ayrıca, küresel kriz nedeniyle 2009 yılında kamu gelirlerindeki azalış ve harcamalardaki yükselişe bağlı olarak, diğer ülkelerde olduğu gibi

Türkiye’de de merkezi yönetim bütçe açığı önemli ölçüde artmış, bunun neticesinde kamunun borçlanma gereği yükselmiştir (TCMB, 2009).

2010 yılında ise gelişmiş ülkelerin genişletici para politikaları ile birlikte küresel boyutta likidite bolluğu yaşanmış, Türkiye’ye ise göreceli yüksek faiz oranlarından dolayı yurtdışından sermaye girişi gözlenmiş ve bu kapsamda Türk Lirasının (TL) değerinde güçlenme görülmüştür. Öte yandan, piyasa faizlerinin de düşmesiyle tüketim ve yatırım harcamaları artmış, iç ve dış ortamda görünen ekonomik canlanma ile birlikte Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYH), özel yatırımların (+) 5.4, iç tüketimin (+) 4.7 ve dış ticaretin (-4.4) yüzde puanlık katkılarıyla bir önceki yıl sonuna göre %9.2 büyümüştür. Ancak, ülke içinde artan likidite kredi kullandırma yoluyla iç tüketimi artırmış, tasarruf oranlarının ise %17-18’lerden %12’ye düşmesine neden olmuştur.

2011 yılı da, 2010 yılına benzer şekilde gerçekleşmiş ve bu yılda gerçekleşen %8.8’lik büyüme oranının arkasında da yine tüketici kredileri ile artan iç talep olmuştur.

2002 yılından itibaren enflasyon hedeflemesi kapsamında uygulanan “Yüksek faiz-düşük kur” politikasının neden olduğu dış kaynaklara dayalı büyüme stratejisi ve ülkelerin genişletici para politikaları 2009 yılından itibaren Türkiye’ye sıcak para girişini hızlandırmıştır. 2010 yılında iç talepteki artış tüketici kredilerinde %38’lik bir artışa neden olurken, cari açığın GSYH’a oranı 2009, 2010 ve 2011 yıllarında sırasıyla %2, %6.2 ve %9.7 seviyesine gelerek ülkenin risklilik düzeyinin artmasına neden olmuştur.

Bu kapsamda, finansal istikrarın sağlanması amacıyla 2012 yılından itibaren Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) tarafından tüketici kredisi kullanımını azaltacak önlemler alınırken, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB)

faiz koridoru, likidite yönetimi ve zorunlu karşılık politikasını politika aracı olarak aktif bir şekilde kullanılmıştır. Bu dönemde esnek para politikası çerçevesinde kredi büyümesi ve TL'nin aşırı değerlenmesi engellenmeye çalışılmıştır. Ancak TCMB tarafından uygulanan söz konusu politikalar büyümeyi yavaşlatırken kur artışları nedeniyle enflasyonu yükseltici etki yapmıştır.

2013 yılının birinci çeyreğinden itibaren ABD ekonomisinde ve Avrupa Birliği (AB) ülke ekonomilerinde yaşanan olumlu gelişmeler nedeniyle Federal Reserve System (FED) tarafından varlık alımlarının kısa sürede azaltılmasına yönelik beklenti oluşturulması, ABD ve Euro bölgesinin risklilik düzeyini azaltmış, gelişmekte olan ülkelerin ise sermaye akımlarına duyarlılığını artırmıştır. Bu kapsamda, TCMB ilk olarak faiz oranları haricindeki diğer politika araçları ile müdahalede bulunmuş, piyasadaki likidite maliyetini ve döviz likiditesini artırıcı önlemler almıştır.

Ancak, 2013 yılı sonundan itibaren, küresel ekonomi ile ilgili risklerin artması ve yurt içindeki siyasi gelişmelerle birlikte, ekonomide dalgalanmalar gözlenmiş, enflasyon olumsuz etkilenmiş, büyümeye yönelik orta vadeli planda yer alan hedeflerden uzaklaşmıştır.

2014 yılının ilk çeyreğinde küresel risklere ilaveten yurt içinde artan siyasi risklerin de eklenmesiyle 2013 yılında %4,4 büyüyen Türkiye ekonomisi 2014 yılında; yerel seçimler, parasal sıkılaşma ve makro ihtiyati tedbirler nedeniyle %2,9 düzeyinde büyümüştür.

2015 yılında ise büyüme, dünyadaki belirsizlik ve düşük büyüme rakamlarına rağmen beklentilerin üzerinde %4 olarak gerçekleşmiştir. Öte yandan, petrol ve emtia

fiyatlarındaki gerilemeden dolayı cari açıkta olumlu gelişme gözlemlenirken, enflasyonda düşüş gözlenmiştir. Öte yandan TCMB, Türkiye ekonomisindeki volatilitenin azalması nedeniyle faiz koridorunun sadeleştirileceğini açıklamıştır.

2016 yılında küresel zorluklar, jeopolitik riskler, darbe girişimi ve terör eylemleri nedeniyle Türkiye ekonomisi %2,9 büyüebilmiştir. Öte yandan, 2015 yılında %8,8 olan enflasyon oranı 2016 yılında %8,5 a gerilerken; TL'deki değer kaybı, vergi artışları ve petrol fiyatları enflasyon üzerinde baskı oluşturmuştur. Ayrıca, TL deki değer kaybıyla reel sektör firmalarının bilançolarında kur riskleri artmıştır. Bu kapsamda enflasyondaki artan belirsizlik gerekçesiyle TCMB faiz oranlarını artırmış, böylece ortalama fonlama faizini %7,9'dan %8,25 seviyesine çıkarmıştır. Öte yandan kredi talebini, büyümeyi, istihdamı artıracak bir çok önlem alınmıştır.

2.2. Kriz Sonrası Uygulanan Politikalar:

Söz konusu küresel krizle birlikte ülkelerin fiyat istikrarını sağlayacak makroekonomik ve finansal politikalarının finansal istikrarı sağlamadaki rolleri ciddi biçimde tartışılmaya başlanmıştır. Kriz öncesi dönemlerde ülkelerde uygulanan politikaların nihai amaçları fiyat istikrarı kapsamında düşük ve istikrarlı enflasyon oranı iken, kriz ile birlikte, nihai hedefe söz konusu politika araçları ile ulaşılsa da finansal istikrarın sağlanmadığı görülmüştür. Nitekim 1990 ların sonlarından itibaren bir çok ülkede enflasyon oranı düşmüş ve fiyat istikrarı sağlanmış iken, ortaya çıkan krizle fiyat istikrarının finansal istikrarı beraberinde getirmediği anlaşılmıştır.

Finansal dengesizliklere karşılık; para politikası aracı olarak yalnızca politika faiz oranlarının kullanılması kişilerin risk alma davranışlarını yönlendirmemekte, yüksek

borçluluğa, varlık fiyatlarında balonların oluşmasına engel olmamaktadır. Ayrıca krizle birlikte, bir çok ülke tarafından uygulanan Taylor Kuralı işlememiştir. Taylor kuralına göre faiz oranları; gerçekleşen GSYH ile potansiyel GSYH arasındaki fark ile gerçekleşen enflasyon ile hedeflenen enflasyon oranı arasındaki fark doğrultusunda artırılmakta veya azaltılmaktadır. Ancak kriz döneminde krizin etkilediği ülkelerde enflasyon yüksek iken, büyüme oranları düşük gerçekleşmiştir. Bu durum ise ülkelerin merkez bankalarının nasıl bir politika uygulamaları gerektiği hususunda kararsız kalmalarına neden olmuştur. Bu kapsamda, merkez bankaları krize yönelik olarak ilk etapta faiz oranlarını düşürerek karşılık vermiş olmakla birlikte, faiz indirimlerinin de işe yaramayıp krizin derinleşmesiyle birlikte uygulanan politikaların dışına çıkmıştır. Diğer taraftan, düşük faiz oranlarından dolayı gelişmekte olan ülkelerde riskler birikmiş, bu ülkelerde finansal kırılmalıklar artmıştır.

Bu kapsamda, dünyada yalnızca fiyat istikrarına odaklı, finansal istikrarın sağlanmasında yetersiz olan politikaların yerine; fiyat istikrarı sağlanırken finansal sistemde oluşan riskleri ve varlık balonlarını da dikkate alacak makro ihtiyati politikaların uygulanması yönünde ortak görüş oluşmuştur.

Makro ihtiyati politikaların asıl amacı finansal istikrarı sağlamak olduğu söylenece de, bu politikaların spesifik amaçlarına bakıldığında, geleneksel görüşe göre sistemik krizlerin maliyet ve risklerinin sınırlandırılmasıdır. Başka bir görüşe göre ise makro ihtiyati politikaların amacı, makro ekonomik maliyetleri olan sistemin bütünüyle ilgili sorunların taşıdığı risklerin sınırlandırılmasıdır. (Galati, Moessner,2013)

Bu kapsamda Financial Stability Board (FSB), International Monetary Fund (IMF), Bank For International Settlements (BIS) tarafından düzenlenen ve Şubat 2011 de G-20 zirvesine sunulan Raporda, küresel krizle ortaya çıkan sistemik riskin¹ tanımına, yönetilmesine, sistem ve ekonomi üzerinde etkisinin sınırlandırılmasına, makro ihtiyati politika araçlarının oluşturulmasına, politikaların uygulanmasında kurumsal düzenlemeler ve yönetim yapılarının oluşturulmasına yönelik açıklamalarda bulunulmuş olup, bu politikalarla;

- Finansal istikrarsızlığın oluşumunun azaltılmasına ve ekonominin kötü dönemlerinde olumsuzların etkisinin kontrol altına alınmasına yönelik önlemlerin oluşturulması,

- Riskin finansal sistemin tümünü etkileyecek şekilde yayılması ve bulaşmasına neden olacak karşılıklı bağımlılığın, mekanizmaların, risk yoğunlaşmalarının ve ortak risklere maruz kalma durumlarının tanımlanması ve bu sorunları çözümü

üzerinde durulmuştur. Politika araçları olarak ise;

- Aşırı kredi genişlemesi ve özellikle gayrimenkul piyasasındaki varlık balonlarından kaynaklı finansal istikrara yönelik tehditlerle mücadele araçları (örn; dinamik sermaye tamponları, dinamik hükümler, kredi teminat oranı, borç gelir oranı),

- Sistemik riske neden olan kaldıraçlı işlemler (örn, sermaye araçları), vade uyumsuzluklarını gideren araçlar (piyasa ve fonlama likidite araçları), maruz kalınan

¹ Sistemik risk; finansal sistemde yaşanan sorunlar nedeniyle, finansal aracılık faaliyetlerinin büyük oranda kesintiye uğraması ve reel ekonomide yıkıcı sonuçların ortaya çıkma riskidir.

risklerde yapılan değişiklikler (risk ağırlıkları veya finansal sistem içindeki riskler üzerindeki sınırlar)

- Kriz zamanında sistemik riskli kuruluşlar için sistemdeki yapısal güvenlik açıklarını azaltmak ve sistemik yayılmalarını sınırlamak amaçlı kullanılan araçların üzerinde durulmuştur.

Kriz dönemlerinde finans sektörünün önemli aktörü bankaların mali bünyelerinin dayanaklığının artırılması kapsamında Türkiye'nin de üye olduğu BIS bünyesindeki Basel Komitesince standartlar oluşturulmuştur. Basel Komitesi tarafından bankaların risk yönetimi, sermaye yeterliliği vb. alanlarda uluslararası standartlarının yer aldığı Basel I metni 1988 yılında, Basel II metni ise 2004 yılında yayımlanmıştır. Ancak son global kriz bankaların sermaye ve likidite düzenlemelerinin yetersiz olduğunu göstermiştir. Bu kapsamda makro ihtiyati politikalar çerçevesinde; gelecekteki bankacılık sisteminde meydana gelebilecek krizlerde finansal sistemin daha güçlü olmasının sağlanması amacıyla ekonomik döngüler göz önünde bulundurularak likidite ve sermayenin niteliksel ve niceliksel artırılmasına yönelik yeni reformların yapılması 2009 yılındaki G20 toplantısının önemli konusunu oluşturmuştur. Söz konusu reformlar Basel Komitesi tarafından Basel III standartları olarak 12 Eylül 2010 tarihi itibarıyla kamuoyuna açıklanmıştır.

Basel III ile getirilen yenilikler makro ihtiyati politika hedefler çerçevesinde oluşturulmuş olup, bankacılık sektörü üzerindeki hedefleri aşağıda yer almaktadır.

- Banka sermayesinin niteliksel ve niceliksel olarak artırılması,

- Olumsuz piyasa koşullarında sermayenin erimesine engel olmak amaçlı sermaye tamponu tutulması,
- Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosuna (SYSR) destek olmak amaçlı kaldıraç oranı uygulaması,
- Asgari sermaye gereksinimindeki döngüsellik azaltılmasına yönelik sermaye tamponu tutulması,
- Likidite düzenlemeleri,
- Risk yönetiminin geliştirilmesine ek olarak, bankaların stres ortamlarına karşı dayanıklılığının artırılması.

Öte yandan, Basel III dökümanlarında sistemik riskin tanımı yapılmış ve sistemik riske sahip finansal kuruluşların kayıplarını karşılayabilecek kapasitede olabilmelerini teminen Basel III çerçevesinin ötesinde ilave sermaye yükümlülüğünün getirilmesine yönelik hususlara yer verilmiştir.

Basel standartlarının uygulama alanına bakıldığında söz konusu standartların uluslararası aktif bankalar için kullanılması gerektiği ancak ülkelerin inisiyatifine göre diğer bankalar için de kullanılabileceği belirtilmektedir. Diğer taraftan, Basel dökümanlarında uluslararası aktif ifadesi açık bir şekilde tanımlanmamış olduğundan, bu standartların hangi kuruluşlara uygulanacağına yönelik inisiyatif ülkelere bırakılmıştır.

Öte yandan, AB tarafından bankalarda birliğin sağlanması açısından sermaye, likidite, kaldıraç düzenlemeleri Basel III çerçevesinde uygulanmakla birlikte, 01.01.2014 tarihidен itibaren Capital Requirements Directive (CRD) ve CRD IV kapsamında Basel III'e ilave düzenlemeler getirilmiştir.

Bu kapsamda, Basel III ile gelen prensiplere ilaveten ülkeler tarafından kendi ekonomik politikaları çerçevesinde kullanılan makro ihtiyati politikalara aşağıda yer verilmiştir.

Sermaye Tamponları

Bankaların bilançoları konjonktür yanlıdır. Yani ekonominin genişleme dönemlerinde, varlıkların değerindeki artışlarla oluşan yüksek sermaye tamponu, finansal kuruluşlar için sermaye yeterliliğini desteklemektedir. Mevcut yüksek sermaye ise ekonominin daralma dönemlerinde kredi faaliyetlerinin etkilenmesiyle sermayede keskin düşüşler yaşanmasına engel olmaktadır. Bu anlamda sermaye tamponları finansal istikrarın sağlanması ve sistemik riskin azaltımında önemli rol oynamaktadır. (Shin, 2013)

Basel III kapsamında sermaye tamponu; bankaya özgü döngüsel sermaye tamponu ile sermaye koruma tamponundan oluşmakta olup; bankaya özgü döngüsel sermaye tamponu oranı ile sermaye koruma tamponu oranı bankanın risk ağırlıklı varlıkları ile çarpılarak çekirdek sermayeye eklenmektedir. Sermaye tamponları, bankacılık sektöründeki kredi büyümesinin aşırı olduğu durumlarda sistemde birikmekte, riskin gerçekleştiği dönemlerde kullanılarak riskin sermaye üzerindeki olumsuz etkisini elimine etmektedir.

Sermaye tamponuna ilişkin düzenlemeler ülkemizde 1 Ocak 2016 yürürlüğe girmiş olmakla birlikte; sermaye koruma tamponu 1 Ocak 2016'da risk ağırlıklı varlıkların %0.625'i olarak tutulmaya başlanmış olup, her takip eden yılda 0.625 puan daha yükselerek 1 Ocak 2019'da %2,5 seviyesine ulaşmıştır. Ayrıca belirlenen oranlarda

sermaye koruma tamponu tutmayan bankaların kâr dağıtımlarında sınırlamalar getirilmiştir. Öte yandan, döngüsel sermaye tamponu oranının belirlenmesinde ulusal makamlara yetki verilmiştir.

Sektörel Sermaye Yeterlilikleri:

Sektörel sermaye yeterlilik oranları ile risk arz eden belirli kesimlere verilen ve sistemik risk açısından önemli kredilerin risk ağırlıklarının arttırılması hedeflenmektedir. Konut kredilerine, tüketici kredilerine ve şirketler sektörüne verilen kredilere arttırılmış risk ağırlığı uygulanması ile kredi maliyetleri arttırılarak söz konusu kredilerin arz ve talebinin azaltılması hedeflenmektedir.

Basel III kapsamında yüksek riskli varlık olarak tanımlanan varlıklara %150, %200, %250 risk ağırlığı uygulanmaya başlanmıştır.

Kaldıraç Oranı:

Küresel finansal kriz döneminde bankaların yüksek sermaye yeterliliği ile çalıştığı görülse de yüksek borçlulukları ile kaldıraç oranlarının yüksek olduğu görülmüştür. Krizin çıkmasıyla birlikte finansal piyasalarda bankacılık sektörünün kaldıraç oranı varlık fiyatlarında aşağı yönlü baskı oluşturmuş, bankaların sermaye yeterlilik oranlarında erimelere yol açmıştır.

Bu kapsamda, Basel III ile birlikte, risk bazlı sermaye ihtiyaçlarına yönelik güvenilir ek bir tedbir olarak basit, şeffaf, risk içermeyen kaldıraç oranı tanımı yapılmıştır.

Ana sermayenin bilanço içi varlıklar ile bilanço dışı kalemlerin belirli katsayılarla çarpılmasıyla oluşan risk ağırlıklı varlıklara bölünmesi ile hesaplanan kaldıraç oranı 2017 tarihinden itibaren %3 oranında tutturulmaya başlanmıştır.

Likidite Araçları:

Krizden önce bankalar tarafından bazı likidite oranları tutulsa da, krizin başlamasıyla, aktiflerinin likidite kalitelerinin düşük olmasından dolayı bankalar likidite krizine girmişlerdir. Bu kapsamda, Basel Komitesi tarafından finansal ve likidite yönetimine ilişkin iki likidite metriği belirlenmiştir.

Basel III çerçevesinde likidite karşılama oranı (LCR); yüksek kaliteli likit varlıkların net nakit çıkışına (30 günlük) bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Söz konusu oranın amacı 30 günlük likidite stres senaryosunda likidite ihtiyaçlarının karşılanması için piyasalarda kolayca ve hemen nakde çevrilebilen yeterli miktarda yüksek kaliteli likit varlıklara sahip olunması ve kısa vadede bankalara likidite yönünden esneklik kazandırmaktır.

Net istikrarlı fonlama oranı (NSFR) ise mevcut istikrarlı fonlama tutarının, ihtiyaç duyulan istikrarlı fonlama tutarına (1 yıllık) bölünmesiyle hesaplanmaktadır. Söz konusu oranın amacı ise bankalara faaliyetlerinin daha istikrarlı fon kaynakları ile sürekli olarak finanse edilmesi ve uzun vadede bankalara likidite yönünden esneklik kazandırmaktır.

Bu çerçevede; yukarıda bahsedilen likidite araçları bankaların kısa vadeli ve döviz cinsinden kaynaklarla varlıkların fonlanmasını azaltmaktadır.

Diğer taraftan, bankaların fon kaynakları; çekirdek fonlama olan mevduat ile toptan fonlama olan bankalardan ve para piyasasından sağlanan fonlar, ihraç edilen borçlanma araçları ve bankanın iç kaynaklarından oluşmaktadır. Mevduatlar daha yavaş büyümekte olup, kredi büyümelerinin asıl nedeni toptan fonlamadaki artıştan kaynaklanmaktadır. Bu çerçevede bahse konu likidite araçları ile toptan fonlama sınırlandırılmakta ve kredi büyümesi yavaşlatılabilmektedir.

01.01.2015 tarihinden raporlanmaya başlanılan LCR oranı %60 oranından 01.01.2019 da %100 seviyesine ulaşmıştır. NSFR oranı %100 olmakla birlikte; TBS'de henüz uygulanmamaktadır.

Kredi-Teminat Oranı ve Borç-Gelir Oranı:

Herhangi bir sektörde oluşabilecek kredi riskini sınırlandırmada kullanılan sektörel sermaye yeterliliği oranının yanı sıra kullanılan kredi miktarının sınırlandırılması da makro ihtiyati araç olarak ülkeler tarafından kullanılmaktadır.

Kredi tutarının teminatın değerine oranı (LTV) ile verilecek kredi miktarı, kredinin teminatı olan varlığın değerinin belirli bir yüzdesi ile sınırlandırılmaktadır. Borcun gelire oranı (DTI) ile ise borçlunun borç yükü sabit gelirin belirli bir yüzdesiyle sınırlandırılmaktadır. Bu araçlar bankaların kredi genişlemesini sınırlandırmaya yardımcı olmakta, kredinin hızlı büyümesinden kaynaklı kredi bozulmalarına engel olmakta ve kredilerin fonlanmasında ihtiyaç duyulan çekirdek olmayan yükümlülükleri azaltmaktadır.

Diğer taraftan Basel III çerçevesinde sermaye yeterliliği oranına ilişkin hesaplamada gayrimenkul için uygulanacak risk ağırlığı LTV oranına göre belirlenecektir.

Tablo 2: Gayrimenkule Uygulanacak Risk Ağırlığı

	LTV ≤ %50	%50 < LTV ≤ %60	%60 < LTV ≤ %80	%80 < LTV ≤ %90	%90 < LTV ≤ %100	LTV > %100
Risk Ağırlığı	%20	%25	%30	%40	%50	%70

Kaynak: <https://www.bis.org/bcbs/publ/d424.pdf>

Zorunlu Karşılıklar:

Bankalar yükümlülüklerinin bir kısmını merkez bankası tarafından belirlenen oranda, ileride karşılaşılabilecek zorluklarda kullanılmak üzere merkez bankasında tutmak zorundadırlar. Merkez bankaları belirledikleri politika çerçevesinde zorunlu karşılık oranını artırıp azaltma yoluyla likidite maliyetini etkileyerek bankalar tarafından kullanılacak kredi miktarını ve maliyetini etkileyebilmektedir.

Diğer taraftan, küresel finansal kriz sonrası ülkeler tarafından faiz oranlarını sıfıra kadar indiren genişletici para politikalar uygulanması, gelişmekte olan ülkelere aşırı sermaye girişine neden olmuş ve bu ülkelerin risk primini artırarak finansal istikrarlarını tehdit eden boyutlara ulaşılmasına neden olmuştur.

Bu doğrultuda, merkez bankalarınca para arzının kontrolü amacıyla kullanılan zorunlu karşılıklar; para birimi veya yükümlülüklerin çeşidine göre farklı uygulanması

ile finansal risk oluşturan kredilerdeki büyüme üzerinde ilave maliyet oluşturulurken, piyasadaki risk oluşturan fazla likidite türünün piyasadan çekilmesini sağlamaktadır. Ayrıca, finansal piyasalarda likidite sıkışıklığında zorunlu karşılıklara faiz ödenerek kredi maliyetlerinin ve kredi faizlerinin düşürölmesi sağlanmaktadır.

Bu kapsamda, bankalarca ayrılması gerekli zorunlu karşılıklar sermaye hareketlerindeki dalgalanma sonucunda oluşabilecek sistemik riskleri kontrol altına alarak finansal istikrara katkı sağlayabilmektedir. Bu çerçevede, bankacılık sistemindeki fazla likidite sistemden çekilirken; sermaye hareketlerinin tersine döndüğü durumlarda likidite krizine karşı likidite tamponu oluşmaktadır. Böylelikle kredi ve aktif fiyat döngülerinin olumsuz etkileri azaltılmaktadır. (LİM, 2011)

Sistemik Riskli Kuruluşlar (SIFI) İçin İlave Sermaye Yüklölölüğü:

SIFI'lerin sektördeki büyüklükleri veya sektördeki önemlerinden dolayı bunlarda oluşabilecek olumsuzluklar; bulaşma etkisiyle diğer kuruluşları, finansal sistemi ve reel ekonomiyi olumsuz etkilemektedir. Bu nedenle, bu kuruluşlarda ortaya çıkan olumsuzlukların diğer kuruluş ve sektörlere bulaşmasının önlenmesi için geçmişe bakıldığında ölkelerce bu kuruluşlara yönelik kurtarma planları uygulanmıştır. Ancak söz konusu durumun bu kuruluşlar açısından kurtarılma beklentisi oluşturması nedeniyle kuruluşların risk alma iştaşları artmakta ve piyasa disiplini azalmaktadır. Sonuç olarak kuruluşlarda böyle bir beklenti oluşması ölkelerin ekonomileri üzerinde ciddi bir maliyet oluşturmaktadır.

Bu durum üzerine sistemik açıdan önemli firma sayısının azaltılması ve düşük maliyetle bu kuruluşlardaki olumsuzlukların giderilmesi bakımından yeni çalışmaların yapılması gündeme gelmiştir.

Bu kapsamda, sistemik riskin tanımı yapıldığı FSB, IMF, BIS tarafından hazırlanan raporda, SIFI; büyüklüğü, karmaşıklığı ve sistemik açıdan karşılıklı bağlantılarından ötürü sıkıntıya düşmesinin ya da düzensiz iflasının finansal sistem ve ekonomik aktivite üzerinde çok büyük bozulmalara yol açabildiği finansal kuruluşlar olarak tanımlanmıştır (FSB, 2011). SIFI'ler için ilave çekirdek sermaye yükümlülüğü getirilirken; SIFI'lerin belirlenmesinde büyüklük, ikame, karşılıklı bağlantılar, kaldıraç, büyük vade uyumsuzlukları ile likit olmayan aktifler tutma, karmaşıklık yapıları kriter olarak belirlenmiştir.

Basel III kapsamında SIFI'ler küresel (G-SIFI) ve ulusal (D-SIFI) olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Buna göre G-SIFI'ler risk ağırlıklı varlıkların %1 ile %3,5 arasında ilave çekirdek sermaye tutmaları gerekmektedir. Söz konusu oran 1 Ocak 2016 tarihinde yürürlüğe girmiş olup, 1 Ocak 2019'a kadar kademeli olarak artırılmıştır. D-SIFI'ler için ise üst sınır %2 olarak belirlenmiştir ve 1 Ocak 2016'dan itibaren uygulanmaya başlanmıştır. SIFI tanımı kapsamında 5 grupta takip edilen kuruluşlara her grup için farklı risk ağırlığı uygulanmaktadır. Diğer taraftan, Basel III'te G-SIFI'lerin belirlenmesinde ortak kural ve metodolojiler belirlenmiş iken, D-SIFI'leri belirlenmesi ülkelerin takdir yetkisine bırakılmıştır.

Öte yandan, Avrupa Sistemik Risk Kurulu tarafından ilave sermaye olarak tutulacak sermaye risk tamponu sistemik riskin azaltılması ve şoklara karşı bankacılık

sisteminin direncini arttırmaya yönelik bir araç olarak tanımlanmış olup, bankalar risk ağırlıklı varlıklarının %1 ile %3 arasında sermaye tamponu tutmak zorundadırlar. Söz konusu oran D-SIFI'lar için %2 tavan oran yetersiz kaldığında uygulanmaktadır.

Tablo 3: 2018 Yılında Sistemik Risk Tamponu Tutan G-SIFI Listesi

	Risk Ağırlığı (%)	Kuruluş
5. grup	3,5	(Empty)
4. Grup	2,5	JP Morgan Chase
3. Grup	2.00	Bank of America
		Citigroup
		Deutsche Bank
		HSBC
2. Grup	1,5	Bank of China
		Barclays
		BNP Paribas
		China Construction Bank
		Goldman Sachs
		Industrial and Commercial Bank of China Limited
		Mitsubishi UFJ FG
		Wells Fargo
1. Grup	1	Agricultural Bank of China
		Bank of New York Mellon
		Credit Suisse
		Groupe Crédit Agricole
		ING Bank
		Mizuho FG
		Morgan Stanley
		Nordea
		Royal Bank of Canada
		Royal Bank of Scotland
		Santander
		Société Générale
		Standard Chartered
		State Street
		Sumitomo Mitsui FG
		UBS
Unicredit Group		

Kaynak: <http://www.fsb.org/wp-content/uploads/P211117-1.pdf>

Yapısal Reformlar ve Diğer Araçlar:

2014 yılında ABD'de uygulanan Volcker Kuralı ile bankaların kendi adlarına işlem yapmaları yasaklanmış, hedge fonlar gibi riskli araçlara yatırım yapılması da sınırlandırılmıştır.

2011'de İngiltere'de yayınlanan Vickers Raporunda bankaların ticari ve yatırım bankacılık işlemleri ayrılmış olup, bankacılık operasyonlarına sınırlama getirilmiştir. Türev ürünler, borç ve özkaynak yatırımları ile menkul kıymetlere yatırım ve alım satım dahil olmak üzere yatırım bankacılığı faaliyetleri yatırım bankacılığı faaliyetlerinin dışında bırakılmıştır.

2013 yılında AB tarafından yayımlanan Liikanen Raporunda ise, bankaların yüksek riskli hisse senedi alım satımı ve diğer ticari operasyonlar gibi işlemler yapması durumunda bu faaliyetleri için ayrı bir kuruluş kurması konusunda tavsiyede bulunulmuştur.

2.3. Kriz Sonrası Türkiye'de Uygulanan Politikalar

Küresel krizle birlikte, krizin olumsuz etkilerinin giderilmesi, finansal istikrarın sağlanması, piyasalardaki güven probleminin ve belirsizliğin ortadan kaldırılabilmesi, azalan özel sektördeki yatırımlarının ve hane halkının tüketim talebinin telafi edilmesi için reel sektöre ve hanehalkına yönelik diğer ülkeler gibi Türkiye'de de kapsamlı maliye politikaları uygulanmıştır.

Diğer taraftan, kriz sürecinde diğer gelişmiş ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de genişletici para politikaları uygulanmıştır. Ancak Türkiye'de diğer ülkelere nazaran

yüksek faiz ortamı, gelişmiş ülkelerdeki fazla sermayenin kısa vadeli olarak Türkiye'ye gelmesine neden olmuştur. Bankalar tarafından kısa vadeli ve Yabancı Para (YP) cinsinden sağlanan fonların uzun vadeli ve TL cinsinden kredi olarak kullandırılması; bankaların kredilerini artırırken bilançolarında vade ve kur uyumsuzluğu sorununu ortaya çıkarmıştır. Kredi genişlemesinin yanı sıra; TL'nin değerlenmesi ile de cari denge olumsuz etkilenmiş, küresel piyasalardaki riskler sermaye akımlarındaki oynaklıklarla birlikte finansal istikrara yönelik riskleri artırmıştır.

Bu çerçevede, diğer ülkeler gibi Türkiye'de de finansal istikrarı sağlayıcı makro ihtiyati politikalar gündeme gelmiştir.

Hazine Müsteşarlığı, BDDK, Sermaye Piyasası Kurulu (SPK), Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu (TMSF) ve TCMB tarafından oluşturulan komitelerce finansal istikrarın sağlanması, sistemik riskin izlenmesi konusunda makro ihtiyati politikaların oluşturulmasına yönelik çalışmalar yapılmışlardır. Söz konusu komitelerden;

Sistemik Risk Değerlendirme Grubu; BDDK, Hazine Müsteşarlığı, SPK, TMSF ve TCMB'den oluşmakta olup, sistemik riske neden olacak durumların önceden belirlenmesi, tedbirlerin alınması, taraflar arasında işbirliğinin sağlanması ve bilgi paylaşımının sağlanması amacıyla kurulmuştur.

Finansal Sektör Komisyonu; BDDK, TCMB, Maliye Bakanlığı, Hazine Müsteşarlığı, SPK, TMSF, Rekabet Kurulu, Kalkınma Bakanlığı, İstanbul Altın Borsası, Menkul Kıymetler Borsaları, Vadeli İşlemler ve Opsiyon Borsaları ile kuruluş birlikleri temsilcilerinden oluşmakta olup, finansal piyasalardaki güven ve istikrarın sağlanması,

taraflar arasında işbirliği ve bilgi paylaşımının sağlanması, politikaların oluşturulması amacıyla kurulmuştur.

Finansal İstikrar Komitesi; Hazine Müsteşarlığı, TCMB, BDDK, SPK ve TMSF'den oluşmakta olup,

- Finansal sistemin bütününe sirayet edebilecek sistemik risklerin belirlenmesi, izlenmesi ve bu tür risklerin azaltılması için gerekli tedbir ve politika önerilerinin tespit edilmesi,

- İlgili birimlere sistemik risklerle ilgili uyarıların yapılması, uyarı ve politika önerileri ile ilgili uygulamaların takip edilmesi,

- İlgili kurumlar tarafından hazırlanacak sistemik risk yönetim planlarının değerlendirmesi,

- Sistemik risk yönetimine ilişkin koordinasyonun sağlanması,

- Görev alanı ile ilgili olarak, kamu kurum ve kuruluşlarından her türlü veri ve bilginin sağlanması, kurumlar arası politika ve uygulamaların koordinasyonun sağlanması,

- Mevzuatla yetki verilen diğer konularda karar alınması

amacıyla kurulmuştur.

Bu kapsamda, makro ihtiyati politikalar çerçevesinde finansal istikrarın sağlanmasına yönelik olarak; TCMB tarafından finansal riskleri gözetilen para politika

araçları ile BDDK tarafından para politikasının hareket alanının genişletilmesi bakımından uygulamaya koyduğu düzenlemelere aşağıda yer verilmiştir. Diğer taraftan 2016 yılında, ekonomik büyümeyi ve talebi destekleyici, kredi arz ve talebini olumlu etkileyecek düzenlemeler 27.09.2016 ile 14.12.2016 tarihli Resmi Gazetede yayımlanmış olup, etkisinin 2016 yılından itibaren görüleceği düşüncesiyle çalışmada yer verilmemiştir.

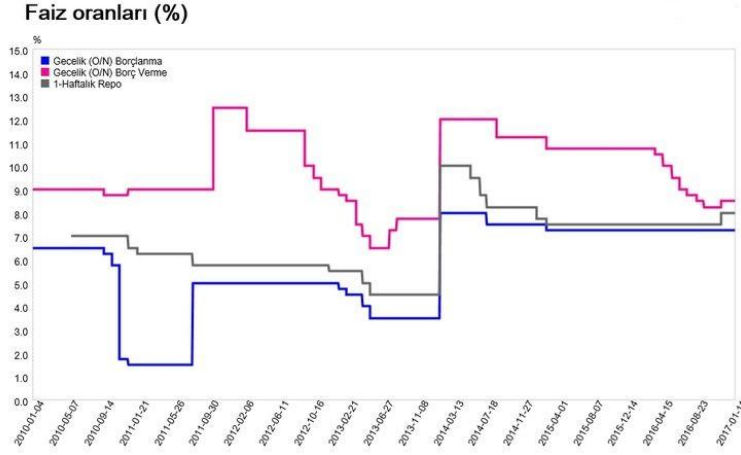
TCMB Tarafından Kullanılan Araçlar;

Kriz öncesinde ana hedefi fiyat istikrarı olan TCMB'nin krizle birlikte finansal istikrarın sağlanması da amaç fonksiyonuna dahil edilmiştir. Fiyat istikrarının sağlanmasında hedefe ulaşmak için enflasyon hedeflemesi yapan TCMB genel olarak Taylor kuralı kapsamında temel politika aracı olarak faiz oranını kullanırken, 2010 yılının sonlarından itibaren finansal istikrarın da sağlanması kapsamında araç çeşitliliğine gitmiştir (Kara, 2012).

TCMB tarafından yeni politika çerçevesinde yapısal araçlardan vadeye kadar zorunlu karşılık uygulanması bankaların aktif ve pasifleri arasında vade uyumsuzluğunu azaltmak amaçlı kullanılırken, rezerv opsiyon mekanizması sermaye akımlarına karşı otomatik dengeleyici olarak kullanılmış, kaldıraç dayalı zorunlu karşılık uygulaması ise bankaların borçluluk seviyelerinin azaltılması amacıyla kullanılmıştır. Söz konusu yapısal araçların yanı sıra; faiz koridoru ve likidite yönetimi ise döngüsellikten kaynaklanan risklerin azaltılması amacıyla kullanılan politika araçlarıdır (TCMB, Bülten 2014).

Faiz Koridoru: Tasarlanan faiz koridoru sisteminde; koridorun üst kısmı gecelik borç verme faizi, koridorun alt kısmı ise gecelik borç alma faizi oluşturmakta, koridorun alt ve üstü arasında ise politika faiz oranı belirlenmektedir.

Tablo 4: Faiz Koridoru Sistemi

Kaynak: <http://www.turkeydatamonitor.com/>

Faiz koridoru aracının kullanılmasında, Türkiye'ye sermaye girişlerinin yoğun olduğu dönemlerde sermaye akımlarını azaltmak amacıyla faiz koridoru aşağı yönlü genişletilmiş, Türkiye'den hızlı sermaye çıkışlarının gözlemlendiği dönemlerde ise sermayenin Türkiye'deki cazibesinin artırılması amacıyla koridor yukarı yönlü genişletilmiştir.

Öte yandan, TCMB faiz koridorunu genişleterek fonlama maliyetinin arttırılması yöntemiyle kredi arzını azaltabileceği gibi, dar bir faiz koridorunda ise kredi arzını arttırabilmektedir.

2011 yılında yurtdışından sermaye akımlarının sınırlandırılması, yurtdışında kullanılan kredi ve tüketim taleplerinin azaltılması, döviz kurundaki değerlenmenin önlenmesini teminen faiz koridoru aşağı yönlü genişletilmiştir.

2012 yıl sonuna doğru yurt dışı piyasalarda risk iştahının iyileşmesiyle yurt içine sermaye akımında dalgalanmalar gözlenmiş, bu çerçevede, TCMB tarafından finansal risklerin sınırlandırılması amaçlı politika faiz oranları düşürülmüş, koridor yukarı yönlü genişletilmiş, piyasaya likidite enjekte edilmesiyle kısa vadeli faiz oranı koridorun alt kısmına kadar yaklaşmıştır.

2013 yılında ise sıkılaştırıcı politika politikası çerçevesinde enflasyon ve finansal istikrar hedeflemesi kapsamında faiz koridoru yukarı yönlü genişletilmiş, likidite yönetimi ile ise kısa vadeli faiz oranı üst sınıra yakınlaştırılmıştır.

2014 yılının başında risk algısı Türkiye aleyhine bozulmuş ve TL'de değer kaybı gözlenmiştir. Bu çerçevede uygulanan sıkılaştırıcı para politikası ile politika faiz oranı %4,5'dan %10'a çıkarılmıştır. Yılın yarısından itibaren küresel likidite koşullarında iyileşme gözlenirse de enflasyon baskısı göz önünde bulundurularak faiz indirimi sınırlı kalmıştır.

2015 yılında da 2014 yılının devamı olarak sıkılaştırıcı para politikaları uygulanmaya devam edilmiştir.

2016 yılında, küresel belirsizlikteki artış ve enflasyon oranındaki olumsuz görünümünden dolayı gecelik borç verme, politika faiz ve ortalama faiz oranı artırılmıştır.

Zorunlu Karşılıklar: TCMB tarafından küresel krizden çıkış sürecinde, yurtdışından sermaye akımlarının yoğun olduğu dönemde tüketici talebinin kısıtlanması, hızlı kredi büyümesinin yavaşlatılması, TL'deki değerlenme, cari açığın artmasından kaynaklı finansal risklerin azaltılması ve TL ve YP likiditesinin kontrolü amacıyla

zorunlu karşılık oranları artırılmıştır. Ayrıca finansal risk unsuru olan tüketici kredisini veren finansman şirketleri de zorunlu karşılık uygulamasına tabi tutulmuş, zorunlu karşılık uygulanan yükümlülüklerde para politikası üzerinden önemi bulunmayan bazı yükümlülükler zorunlu karşılık uygulamasından çıkarılmıştır.

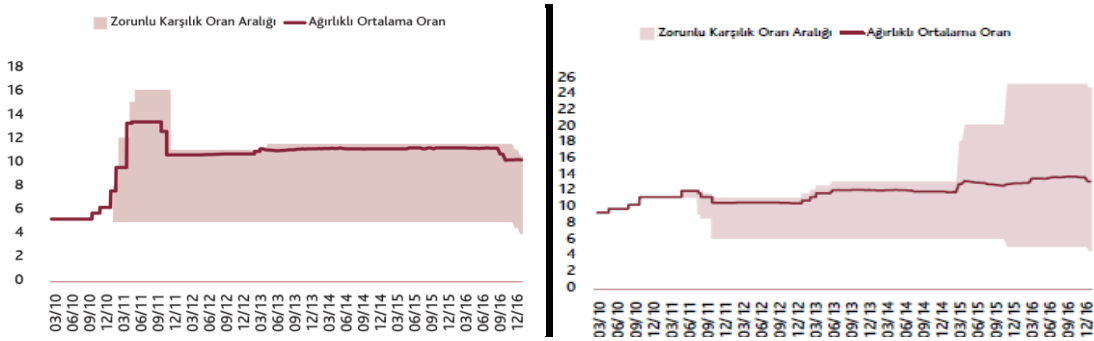
Ancak 2011 yılından itibaren küresel risk iştahının artması, yurt içine sermaye akımlarının azalması ile birlikte, bankacılık sektöründeki likidite ihtiyacının azaltılmasına yönelik olarak zorunlu karşılık oranları düşürülmüştür.

Diğer taraftan, bankalarda tutulan mevduatların vadeleri uzatılarak likidite riskinin azaltılması amacıyla vade yapılarına göre zorunlu karşılık oranları farklılaştırılmıştır.

Tablo 5: Uygulanan Zorunlu Karşılık Oranları

TL Zorunlu Karşılık Oranları

YP Zorunlu Karşılık Oranları

Kaynak: TCMB 2016 Yıllık Faaliyet Raporu

Bu kapsamda TCMB nezdinden yapılan çalışmada, özellikle banka yükümlülüklerinin cinsi ve vadesine göre farklılaşan zorunlu karşılık oranlarındaki

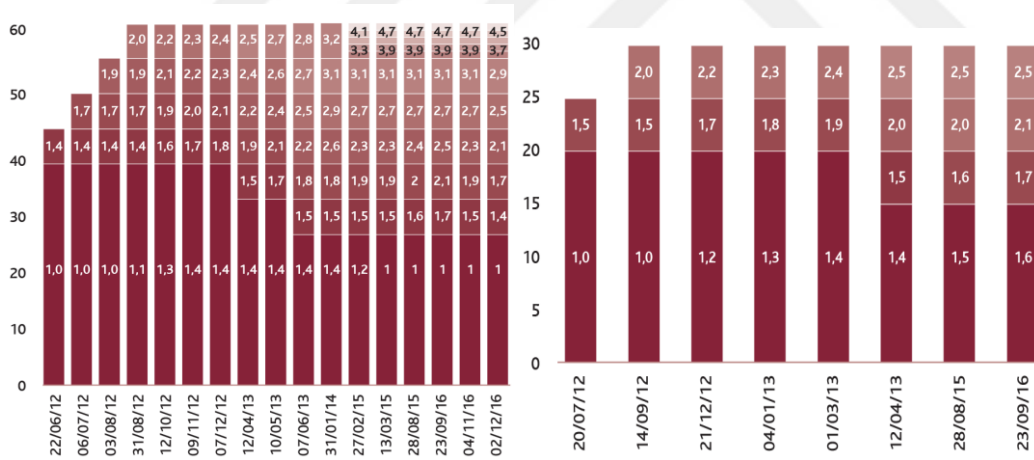
artışların kredi büyümesi üzerinde anlamlı ve negatif etkisi olduğu bulunmuştur (TCMB, Finansal İstikrar Raporu, 2015).

Rezerve Opsiyon Mekanizması (ROM): TCMB tarafından 2011 yılının sonlarından itibaren uygulanan ROM ile bankaların TL cinsinden zorunlu karşılık oranlarının bir kısmının YP ve altın cinsinden tutulmasına imkan sağlanmıştır. Bu sayede, bankaların likidite yönetimlerinde esneklik sağlanmış ve sermaye akımlarından dolayı döviz kurlarında meydana gelen oynaklıkların azaltılması amaçlanmıştır. Bu çerçevede, kullanılan ROM ekonomide bir otomatik dengeleyici olmuştur ve Rezerve Opsiyon Katsayısında (ROK) yapılan ayarlamalar ile piyasadaki döviz likiditesi ayarlanmaktadır.

Tablo 6: Uygulanan ROK'lar

Döviz Tesis İmkanına İlişkin ROK'lar

Altın Tesis İmkanına İlişkin ROK'lar

Kaynak: TCMB 2016 Yıllık Faaliyet Raporu

BDDK Düzenlemeleri:

Kredi kartlarına ilişkin olarak;

08.10.2013 tarihinde Banka Kartları ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelik'te yapılan değişikliklerle;

- Kredi kartlarında kredi kartı limiti 15.000 TL'ye kadar olan kredi kartları için asgari ödeme tutarı dönem borcunun %25 inden %30 una, kredi kartı limiti 15.000 TL'den 20.000 TL'ye kadar olan kredi kartları için asgari ödeme tutarı dönem borcunun %30 undan %35 ine çıkarılmıştır. Kredi kartı limiti 20.000 Türk Lirası ve üzerinde olan kredi kartlarının asgari ödeme tutarı ile ilk defa tahsis edilen kredi kartlarında asgari ödeme tutarlarında ise dönem borcunun %40 ı olacak şekilde değişiklik yapılmamıştır. Asgari ödeme yükümlülüğünün artırılmasıyla hane halkı borçluluğunun azaltılmasına katkı sağlanmıştır.

- İlk defa kredi kartı sahibi olacak bir gerçek kişinin, aylık veya yıllık ortalama gelir düzeyinin tespit edilememesi durumunda tüm kart çıkaran kuruluşlardan edinilebilecek toplam kredi kartı limiti en fazla 1.000 TL olabilecektir. Diğer taraftan, ilk defa kredi kartı sahibi olacak bir gerçek kişinin tüm kart çıkaran kuruluşlardan temin ettiği kredi kartları için tanınacak toplam kredi kartı limiti ilk yıl için ilgilinin aylık ortalama net gelirinin iki katını aşmamaktadır. Yapılan düzenleme ile ikinci yıldan itibaren kredi kartı limitinin gelirin dört katını aşamayacağına ilişkin ifade; ikinci ve sonraki yıllar için ise dört katını aşamayacağı şeklinde değiştirilmiştir. Bu düzenlemede amaç kredi arzını sınırlayarak kredi hacminin azaltılmasıdır. Ayrıca hane halkının gelirine göre borçlanması ve borçlarının ödenmeme risklerinin azaltımı hedeflenmiştir.

- Bir takvim yılı içerisinde en fazla üç defa dönem borcunun yüzde ellisine kadar ödeme yapılmaması durumunda nakit kullanımına kapatılan kredi kartlarının; yapılan düzenleme ile bir takvim yılı içinde asgari ödeme tutarı toplamda üç kez ödenmemesi durumunda nakit kullanımına, üst üste üç kez ödenmemesi durumunda ise nakit kullanımı ile mal ve hizmet alımına kapatılacağı şeklinde değiştirilmiştir. Ayrıca söz konusu kredi kartlarının limitlerinin dönem borcunun tamamının ödenmesine kadar arttırılmayacağı ve bu tür kartların nakit kullanımına veya kullanıma kapalı tutulacağı da ifade edilmiştir. Bu düzenlemede amaç, borcunu ödemeyen kredi kartı kullanıcıları için kredi arzının sınırlandırılmasıdır.

31.12.2013, 13.05.2014, 22.10.2014, 25.11.2015 tarihinde Banka Kartları Ve Kredi Kartları Hakkında Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına İlişkin Yönetmelikte yapılan değişikliklerle;

- Mal veya hizmet alımı sonrası belli bir ücret karşılığı borcun taksitlendirilmesi veya ödemenin ertelendiği dönemler de dâhil olmak üzere, kredi kartları ile gerçekleştirilecek mal ve hizmet alımları ile nakit çekimlerinde taksitlendirme süresinin dokuz ayı geçemeyeceği, kuyumla ilgili harcamalarda bu sürenin dört ay, beyaz eşya ve mobilya ile eğitim ve öğrenim ücretine ilişkin harcamalarda ise on iki ay olarak uygulanacağı, kredi kartlarıyla gerçekleştirilecek telekomünikasyonla ilgili harcamalarda ve yemek, gıda, akaryakıt ile hediye kart, hediye çeki ve benzeri şekillerde herhangi somut bir mal veya hizmeti içermeyen ürünlerin alımlarında taksit uygulanmayacağı hüküm altına alınmıştır. Taksitlendirme süresinin kısaltılmasındaki amaç kredi talebinin azaltılmasıdır.

Tüketici kredilerine ilişkin olarak;

31.12.2013 tarihinde Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmelikte Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik'te yapılan değişiklikle;

- Tüketicilere, konut edinmeleri amacıyla kullanılacak kredilerde ve taşıt kredileri hariç konut teminatlı kredilerde veya yapılacak finansal kiralama işlemlerinde, kredi tutarının teminat olarak alınan konutun değerine oranı yüzde yetmiş beşini aşamayacağı, binek araç edinimi amacıyla kullanılacak taşıt kredilerinde ve taşıt teminatlı kredilerde veya yapılacak finansal kiralama işlemlerinde, kredi tutarının taşıtın değerine oranı taşıtın nihai fatura değeri elli bin Türk Lirası ve altında olanlar için yüzde yetmişini aşamayacağı, bu oranın nihai fatura değeri elli bin Türk Lirasını aşan binek araçlarda, bedelin elli bin Türk Lirasına kadar olan kısmı için yüzde yetmiş, elli bin Türk Lirasının üstünde olan kısım için yüzde elli olarak uygulanacağı hükme bağlanmıştır. Düzenleme 01.02.2014 tarihinde yürürlüğe girmiştir ve amacı kredi talebinin azaltılmasıdır.

- Konut finansmanı kapsamında kullanılan krediler ile diğer gayrimenkul alımı amaçlı krediler hariç olmak üzere, tüketici kredilerinin vadesinin otuz altı ayı, taşıt kredileri ile taşıt teminatlı kredilerin vadesinin kırk sekiz ayı aşamayacağı hükme bağlanmıştır. Düzenlemede amaç, kredi talebinin azaltılmasıdır.

Sermaye yeterliliğine ilişkin mevzuata ilişkin olarak;

18.06.2011 tarihinde, Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine Ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik'te yapılan değişiklikle; bankaların sermaye

yeterliliği oranı hesaplamasında konut ve taşıt kredileri dışındaki tüketici kredilerine uygulanan risk ağırlığı 1-2 yıl arası vadeler için % 100'den % 150 ye, 2 yıldan uzun vadeler için % 100'den %200' çıkarılmıştır.

8 Ekim 2013 Tarihinde Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine Ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik'te yapılan değişiklikle;

- Bankaların sermaye yeterliliği oranı hesaplamasında kredi kartı taksitlerine uygulanan risk ağırlıkları 1-6 ay arası vadeler için %75'den % 100'e, 6-12 ay arası vadeler için % 150'den %200'e, 12 aydan uzun vadeler için %200'den %250'ye çıkarılmıştır.

- Bankaların sermaye yeterliliği oranı hesaplamasında taşıt kredilerinin kalan vadesi bir yıldan (on ikinci ay hariç) iki yıla kadar (yirmi dördüncü ay dahil) olanların risk ağırlığı %75'ten %150'ye, kalan vadesi iki yılı aşanların risk ağırlığı %75'ten %200'e çıkartılmıştır.

Söz konusu düzenlemeler ile artan risk ağırlıkları nedeniyle SYSR üzerinde baskı oluşturulması ve kredi arzının azaltılması hedeflenmiştir.

Kredi karşılıklarına ilişkin;

18.06.2011 tarihinde Bankalarca Kredilerin Ve Diğer Alacakların Niteliklerinin Belirlenmesi ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'te yapılan değişiklikle genel karşılık hesaplama dönemleri itibarıyla hazırlanan konsolide olmayan finansal verilerine göre tüketici kredilerinin toplam kredilerine oranı %20 nin üzerinde olan bankalar ile taşıt ve konut kredileri dışındaki

tüketici kredilerinden donuk alacak olarak sınıflandırılanların taşıt ve konut kredileri dışındaki tüketici kredilerine oranı %8 in üzerinde bulunan bankalar genel karşılık oranını birinci grupta izlenen taşıt ve konut kredisi dışındaki tüketici kredileri için kredilerin vadeleri boyunca %4 olarak, ikinci grupta izlenen taşıt ve konut kredisi dışındaki tüketici kredileri için kredilerin vadeleri boyunca %8 olarak uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Söz konusu düzenleme ile kredi arzının sınırlandırılması hedeflenmiştir.

Öte yandan, Basel Bankacılık Denetim Komitesi'ne 25 Mayıs 2009 itibarıyla Türkiye'nin Basel Komitesi üyeliğine kabul edilmesiyle BDDK Basel Komitesi tarafından oluşturulan Basel II ve Basel III gibi oldukça önemli uluslararası standartların oluşturulması sürecine dahil olmuştur. Ayrıca 5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun 88 inci maddesi çerçevesinde bankacılık sektörünün tabi olduğu düzenleyici çerçevenin uluslararası standartlar ve düzenlemelere uyumluluğunun sağlanması BDDK'nın temel amaçlarından biri olmuştur. Basel III'e uyuma dönük olarak ise özkaynak, sermaye yeterliliği, likidite, kaldıraç ve sermaye tamponlarına ilişkin BDDK tarafından yapılan düzenlemeler 2013 - 2015 yılları arasında yürürlüğe girmiştir.

Basel Standartlarının üye ülkeler tarafından zamanında ulusal mevzuatlara aktarılmasını ve uygulanan standartların tutarlılığını ve bütüncülüğünü sağlanmasını hedefleyen her bir ülkenin ayrı ayrı değerlendirildiği ve standartların uygulanması açısından uluslararası yeknesaklık sağlanması vasıtasıyla küresel finansal istikrarın sağlanmasına katkı yapmayı amaçlayan bir program olan Düzenleme Tutarlılığı Değerlendirme Programı (RCAP) kapsamında Basel Komitesi tarafından Mart 2016

yılında yapılan çalışmada, Türkiye'nin bankacılık mevzuatı uluslararası Basel standartlarına tam uyumlu bulunmuştur.

Avrupa Komisyonu, 20.12.2016 tarihinde kabul ettiği 2016/2358 sayılı Uygulama Kararı ile, Kredi Kuruluşları ve Aracı Kuruluşlar Hakkında 575/2013 sayılı AB düzenlemesi açısından, Türk bankacılık sektörünün düzenleyici ve denetleyici çerçevesinin AB mevzuatı ile eşdeğer olduğunu kabul etmiştir. Konuya ilişkin BDDK'nın Kasım 2016 yılında basın açıklamasında söz konusu karar ile Türk bankalarının AB ülkelerinden temin edebileceği fonlar açısından kaynaklara ulaşım ve maliyet avantajı sağlaması gibi faydalar beklendiği ifade edilmiştir.

Basel III'e uyum kapsamında;

05.09.2013 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak 01.01.2014 tarihinde yürürlüğe giren Bankaların Özkaynaklarına İlişkin Yönetmelik ile Basel III standartları çerçevesinde özkaynaklar niteliksel ve niceliksel olarak daha güçlü olarak şekilde tanımlanmış, özkaynak unsurları olan çekirdek sermaye, ilave sermaye, katkı sermayenin hangi özelliklere sahip olmasına dair açıklamalarda bulunulmuştur.

05.09.2013 tarihli Resmi Gazetede yayımlanarak 01.01.2014 tarihinde yürürlüğe giren Bankaların Sermaye Yeterliliğinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelik ile Basel III standartları çerçevesinde, sermaye yeterliliği standart rasyosu asgari olarak %8, ana sermaye yeterliliği standart oranı asgari olarak %6, çekirdek sermaye yeterliliği standart oranı ise asgari olarak %4,5 olarak belirlenmiştir. Basel standartları kapsamında söz konusu oranlara erişilmesinde geçiş süresi getirilse de Haziran 2013 yılı itibariyle TBS'nin ortalama asgari yeterlilik oranının %16,3

gerçekleşmesi, sektöre yönelik ihtiyatlı düzenleme yaklaşımının sürdürülmesinden dolayı geçiş süresi TBS’de uygulanmamıştır.

05.11.2013 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak 01.01.2014 tarihinde yürürlüğe giren Bankaların Kaldıraç Düzeyinin Ölçülmesine ve Değerlendirilmesine İlişkin Yönetmelikte Basel III kapsamında ana sermayenin riskli varlıklara oranından oluşan kaldıraç oranının tanımı yapılmış ve kaldıraç oranının asgari %3 ü sağlaması için 01.01.2015 tarihine kadar geçiş süresi verilmiştir.

05.11.2013 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak 01.01.2014 tarihinde yürürlüğe giren Sermaye Koruma ve Döngüsel Sermaye Tamponlarına İlişkin Yönetmelikte, sermaye koruma tamponu; ekonomik ve mali göstergelerin bozulması durumunda karşılaşılabilecek kayıplar nedeniyle özkaynakların sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelere göre yetersiz kalmasının önüne geçilmesi amacıyla bankalarca bulundurulması beklenen ilave çekirdek sermaye tutarı olarak tanımlanmıştır. Bankaya özgü döngüsel sermaye tamponu ise kredi genişlemesinin finansal sektörün genel risk düzeyini arttıracabilecek düzeylere ulaşması durumunda özkaynakların sermaye yeterliliğine ilişkin düzenlemelere göre yetersiz kalmasının önüne geçilmesi amacıyla bankalarca bulundurulması beklenen ilave çekirdek sermaye tutarı olarak belirlenmiştir. Döngüsel sermaye tamponu oranı BDDK tarafından belirlenirken, sermaye koruma tamponu oranının kademeli olarak %2,5 oranına ulaşması kapsamında geçiş süresi getirilmiştir.

21.03.2014 tarihinde Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Bankaların Likidite Karşılama Oranı Hesaplamasına İlişkin Yönetmelikte yüksek likit varlık tanımı yapılmış, yüksek kaliteli likit varlıkların net nakit çıkışına oranı olarak hesaplanan

toplam ve yabancı para likidite karşılama oranı kademeli olarak %100 ve %80 oranına ulaşması kapsamında geçiş süresi getirilmiştir.

3. 2009-2016 YILLARI ARASI TÜRK BANKACILIK SEKTÖRÜ

Sermaye birikiminin gerek kaynakların toplanması ve kullanılması, gerekse yeni teknolojilerin yaratılması açısından oldukça önemli olması nedeniyle, finansal sistem ülke ekonomilerinin büyüme ve kalkınması sürecinde önemli bir rol oynamaktadır. Finansal sistemin sorunsuz işlemesi ülke büyümesini ve kalkınmasını olumlu etkileyecektir.

Küresel finansal krizin finansal sektöre olan etkisine bakıldığında ise krizin Türkiye ekonomisini en fazla etkilediği 2009 yılında bile finans sektöründe büyüme devam etmiştir.

Tablo 7: Finans Sektörünün Aktif Büyüklüğündeki Değişim

	Bir Önceki Döneme Göre Değişim (%)			
	2009	2010	2011	2012/Eylül
TCMB	-3,1	17,8	13,8	15,6
İstanbul Menkul Kıymetler Borsası	92,7	34,7	-19,3	10
Bankalar	13,9	20,6	21	2,7
Finansal Kiralama Şirketleri	-14,6	7,5	18,5	2,5
Faktoring Şirketleri	33,3	39,4	8,3	-2,9
Finansman Şirketleri	-4,3	33,3	48,3	5,7
Varlık Yönetim Şirketleri	0	75	28,6	3,5
Finansal Holding Şirketleri	-2	4,1	7,8	v.y
Kredi Garanti Fonu	0	0	100	v.y
Sigorta Şirketleri	20	10,4	13,7	3,9
Reasürans Şirketleri	14,3	0	0	v.y
Araç Kurumlar	23,8	44,2	28	v.y
Menkul Kıymet Yatırım Ortaklığı	16,7	14,3	-12,5	-0,1
Gayrimenkul Yatırım Ortaklığı	9,3	266	8,7	v.y
Girişim Sermayesi Yatırım Ortaklığı	100	0	200	v.y
Portföy Yönetim Şirketleri	0	0	0	v.y
Menkul Kıymet Yatırım Fonları	23,3	12,2	-3	0,5
Emeklilik Yatırım Fonları	51,7	31,9	17,5	6,8
Toplam	25	24,4	8,8	3,7

Kaynak: BDDK 2011 Finansal Piyasalar Raporu

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere, TBS Türkiye’de finansal kaynakların toplanması ve kullanılmasında en büyük role sahiptir. Tüm dünyada kriz finansal sektörü olumsuz etkilerken, TBS'ye ilişkin 2001 yılından itibaren iyileştirici ve düzenleyici önlemlerle küresel krizin ilk dönemlerinde etkisi TBS üzerinde sınırlı olmuş, ayrıca yüksek faiz ortamında bankalar yüksek faiz gelirleri elde ederek karlarını artırmıştır.

Tablo 8: Seçilmiş Saydamlık Göstergeleri

%	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Krediler/Toplam Aktif	49,1	50,1	47,1	52,2	56,1	56,9	57,7
1 aylık Likidite Yeterlilik Oranı	155	141	144	137	116	115	124
Sermaye Yeterlilik Rasyosu	18,9	18	19	19	16,5	16,6	16,5
Özkaynak/Toplam Aktif	13	11,8	13,4	13,4	11,9	12,5	12,9
Takipteki Alacaklar	3,48	3,68	5,27	3,66	2,7	2,66	2,95
Net Faiz Marjı	4,9	4,8	5,4	4,3	3,5	2,01	2,98
Spread	4,5	4,6	5,3	4,1	2,6	1,99	3,05

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Finansal Piyasalar Raporu, 2012

TBS’nin faaliyetlerine ilişkin sermaye yeterliliği, aktif kalitesi, gelir-gider ve karlılık; finansal saydamlık göstergelerini oluşturmaktadır. TBS’nin yukarıda yer alan saydamlık göstergeleri değerlendirildiğinde; küresel krizle birlikte sektörün varlıklarının yarısının bankacılığın ana faaliyeti olan kredilerden oluştuğu, yüksek likit varlıklarla faaliyetlerini sürdürdüğü (bir aylık hesaplanan likidite oranlarının %100 ün üzerinde gerçekleştiği), riskli varlıklarına ilişkin yeterli özkaynaklarının bulunduğu (SYSR oranları %12 nin üzerinde gerçekleştiği ve varlıklarının kalitesini gösteren takibe dönüşüm oranının 2009 yılında üst noktaya ulaştığı görülmekle birlikte, bu yıldan itibaren düştüğü) görülmektedir.

Yukarıda bahsedildiği üzere TBS’nin kendine has özelliklerinden dolayı diğer ülkelere kıyasla krizin TBS üzerindeki etkisi sınırlı olmuştur. Nitekim 2001 krizinde TBS

yeniden yapılandırma sürecine girmiştir. Bu süreçte kamu bankaları yeniden yapılandırılmış, sorunlu bankaların tasfiyesi gerçekleştirilmiş, düzenleyici ve denetleyici kurumların görev alanları yeniden düzenlenmiş, bankaların sermayeleri güçlendirilmiş, sektör ileride meydana gelebilecek krizlere karşı hazırlanmıştır. 2001 krizi sonrasında yeniden yapılandırılmış TBS'nin ve finans sektörünün; krizden etkilenen diğer ülkelerdeki finansal kurumlar ve finans sektörü ile karşılaştırılmasına ise aşağıda yer verilmiştir.

- Türkiye'de finansal gelişmişlik henüz tamamlanmamış olup, geleneksel bankacılık faaliyetleri olarak perakende ve kurumsal bankacılık hizmeti verilmekteydi. Özellikle krizin çıkış noktasını oluşturan konut kredileri ve bu konut kredilerine dayalı karmaşık türev ürünleri ise TBS'nin odak noktasında değildi.

- 2000 li yıllarda dünyadaki likidite bolluğu neticesinde kredi hacimlerinde büyüme gözlenmiştir. Nitekim kredi miktarında Türkiye'de de artış görülmekle birlikte, söz konusu artış daha sağlıklı ve istikrarlı fon kaynağı olan mevduatlardan daha fazla olmamıştır. Diğer ülkelerde kredi/mevduat oranının %100 seviyelerini aştığı görülürken Türkiye'de bu oranın %70 ler seviyesinde kaldığı görülmüştür. Bu durum TBS'nin yurt dışı fonlara bağımlılığını azaltarak finansal kırılganlık seviyeleri açısından olumlu etki etmiştir. Ayrıca 2001 krizinden sonra etkin risk yönetimine önem veren TBS'nin sağlıklı kredi politikaları ile takibe dönüşüm oranları sınırlı seviyede kalmıştır.

- 16.06.2009 tarihinde yayımlanarak yürürlüğe giren 2009/15082 sayılı Türk Parasının Kıymetini Koruma Hakkında 32 Sayılı Kararı ile Türkiye'de faaliyette bulunan bankaların Türkiye'de yerleşik kişilere döviz kredisi kullandırmalarına ilişkin olarak, bu

kredilerin ortalama vadesinin 1 yıldan uzun ve 5 milyon USD üzerinde olması şartı getirilmiş ve Türkiye’de faaliyette bulunan bankaların gerçek kişilere ticari ve mesleki amaçlar dışında dövize endeksli kredi kullandırımı yasaklanmıştır. Bu çerçevede, birçok ülkede likidite genişlemeleri ile hane halkının döviz cinsinden borçlanması kur riskini artırırken, Türkiye’de döviz cinsinden borçlanma sınırlandırılmıştır. Örneğin toplam krediler içinde döviz cinsi borçların payı Macaristan’da %65, Estonya’da %85 seviyelerinde iken Türkiye’de bu oran %30’lar düzeyinde seyretmiştir.

- BDDK tarafından ihtiyatlılık ilkesi kapsamında asgari SYSR’nin, yasal oran olan %8’in üzerinde %12 olarak belirlenmesi ile TBS’de oluşabilecek risklere karşılık tampon oluşturulmuştur. Birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülkede SYSR oranı %11 ile %13 arasında gerçekleşirken, TBS’nin 2008 yılında SYSR’si %18 olarak gerçekleşmiştir.

- Türkiye ve TBS’nin hala büyüme potansiyeli bulunmaktadır. Bankacılık sektörünün gelişmişlik rasyolarından Krediler/ GSYİH, Mevduat/GSYİH oranlarının gelişmiş ülkelerden geride kaldığı görülmektedir. Bu da demek oluyor ki, ilerideki dönemlerde TBS bankacılık faaliyetlerinden kazançlarını daha arttırabilecektir. Ayrıca ülkede TBS’den hizmet almayan nüfusun da ilerleyen dönemlerde TBS’nin müşterisi olması beklenmektedir. Yani TBS hala yüksek kazanç sağlanacak potansiyeli olan bir sektör konumundadır.

Küresel kriz gölgesinde TBS’nin temel kalem ve rasyolarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 9: Seçilmiş Bankacılık Büyüklükleri ve Rasyoları (%)

	2008		2009		2010		2011		2012		2013		2014		2015		2016	
	Tutar (Milyon TL)	Tutar (Milyon TL)	Değişim	Tutar (Milyon TL)	Değişim	Tutar (Milyon TL)	Değişim	Tutar (Milyon TL)	Değişim	Tutar (Milyon TL)	Değişim	Tutar (Milyon TL)	Değişim	Tutar (Milyon TL)	Değişim	Tutar (Milyon TL)	Değişim	
Aktif Toplam	732.536	833.968	14	1.006.667	21%	1.217.620	21%	1.370.614	13%	1.732.401	26%	1.994.238	15%	2.357.432	18%	2.731.037	16%	
Krediler	367.445	392.622	7%	525.851	34%	682.919	30%	794.756	16%	1.047.410	32%	1.240.725	18%	1.484.960	20%	1.734.342	17%	
Takipteki Krediler	14.053	21.853	56%	19.993	-9%	18.960	-5%	23.408	23%	29.622	27%	36.409	23%	47.541	31%	58.163	22%	
Bireysel Krediler	117.133	129.915	11%	172.623	33%	223.895	30%	265.911	19%	332.164	25%	356.154	7%	385.005	8%	420.051	9%	
Menkul Değerler	193.990	262.876	36%	287.855	10%	284.982	-1%	269.994	-5%	286.731	6%	302.266	5%	385.005	27%	351.552	-9%	
Mevduat	454.599	514.618	13%	617.037	20%	695.501	13%	771.884	11%	945.770	23%	1.052.693	11%	1.245.428	18%	1.453.632	17%	
Yurtdışı Borçlar	62.371	61.261	-2%	81.643	33%	98.226	20%	111.573	14%	138.236	24%	146.629	6%	134.179	-8%	126.581	-6%	
Özkaynaklar	86.425	110.874	28%	134.542	21%	144.595	7%	181.882	26%	193.724	7%	232.084	20%	262.259	13%	300.285	14%	
Dönem Kar/Zararı	13.422	20.182	50%	22.116	10%	19.847	-10%	23.576	19%	24.664	5%	25.665	4%	26.052	2%	37.530	44%	

	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Kredilerin Takibe Dönüşüm Oranı	5.3	3.7	2.7	2.9	2.7	2.8	3.1	3.2
Sermaye Yeterliliği Standart Rasyosu	20.6	19	16.5	17.9	15.3	16.3	15.6	15.6
Mevduatın Krediyeye Dönüşüm Oranı	80.6	88.5	101	106.1	114.1	121.6	123.4	123.6
Aktif Karlılığı	2.6	2.5	1.7	1.8	1.6	1.3	1.2	1.5
Özkaynak Karlılığı	22.9	20.1	15.5	15.6	14.2	12.2	11.3	14.3
Net Faiz Marjı	5.4	4.3	3.5	4.1	3.7	3.5	3.5	3.6
Bankacılık Sektör Toplam Aktifler /GSYH	87.6	91.2	97	96.7	110.7	117.1	118.1	119.1
Serbest Sermaye/Toplam Aktifler	9.6	9.9	8.8	9.8	8.1	8.4	9.4	10.4
Kaldıraç Oranı				8.3	7.7	8.3	9.3	10.3
Bireysel Krediler/GSYH				20.2	22.7	22.6	23.6	24.6
Bireysel Krediler/Tasaruf Mevduatı				61.4	64.5	61.5	62.5	63.5

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Verileri

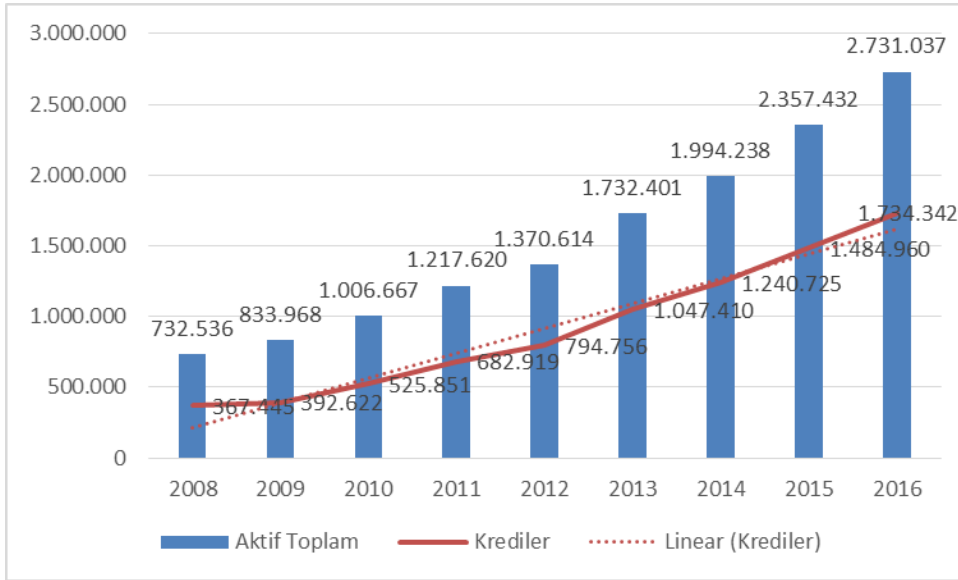
3.1. Aktiflerin Yapısı ve Gelişimi:

Aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere TBS'nin toplam aktifi 2009-2012 yılları arasında %160 artmış, 2013-2016 yılları arasında ise %65 artarak 2016 yılında 2.731 milyar TL olarak gerçekleşmiştir.

Öte yandan, 1990 yılında %48 oranında gerçekleşen kredilerin aktife oranı, 2003 yılına gelindiğinde %26 seviyelerine kadar gerilemiş, 2008 yılında ise %50 seviyelerine tekrar yükselmiştir. Krizin ülke ekonomisinde hissedildiği 2009 yılından %48 olan oran, bankaların kolay buldukları fonları kredilere fonlamasıyla 2012 yılında %57 seviyesine ulaşmıştır. 2012 yılından itibaren uygulanan düzenlemelerin etkisiyle de 2016 yılında %63 olarak gerçekleşmiştir. Bu itibarla 2009-2012 yılları arasında %160 artan kredilerin 2013-2016 yılları arasında %77 arttığı, düzenlemelerin etkisiyle kullanılan kredilerin artış hızında yavaşlama olduğu görülmüştür.

Küresel krizin hissedilmeye başlamasıyla KOBİ kredilerindeki artış hızı yavaşlarken, kriz sonrası toparlanmayla birlikte bankaların yurt dışından sağladıkları kolay ve az maliyetli kaynaklar, yurt içinde kredi talebindeki artış, düşük faiz oranları ile özellikle tüketici kredileri olmak üzere kullanılan kredilerde artış hızı artmıştır.

Tablo 10: Kredilerin Aktif Toplam İçerisindeki Seyri

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Verileri

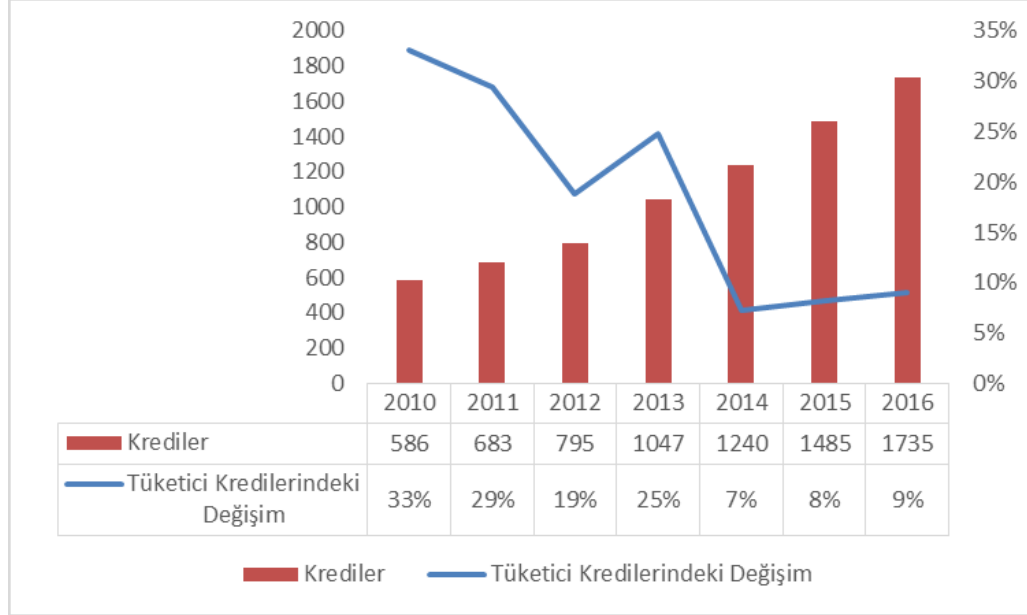
Tüketici kredilerindeki hızlı artış finansal açıdan risk oluşturmaktadır. Yapılan çalışmalar çerçevesinde; tüketici kredileriyle artan tüketim talebinin cari açığı artırabileceği, talep yönlü enflasyona neden olabileceği değerlendirilmektedir. Finansal istikrar açısından tüketici kredilerindeki artış olumsuz değerlendirilmektedir. Büyükkarabacak ve Valev (2010) e göre uzun dönemde, gelirden bağımsız olarak artan tüketici kredileri borçluluk seviyelerini artırmakta, ülkede bankacılık krizlerine yol açan kırılmalara neden olmaktadır. Öte yandan ticari kredilerdeki artış gelir seviyesi ile sınırlandırıldığından kırılmalar engellenmektedir. Bu kapsamda, finansal istikrarın sağlanmasında tüketici kredilerinin yakından takip edilmesi gerekmektedir. Bu çerçevede, finansal istikrar ve istikrarlı bir ekonomik büyüme için TBS tarafından kullanılan kredilerin tür ve miktarının gelişiminin incelenmesi önemlidir.

Finansal istikrarın sağlanabilmesini teminen 2012 yılından itibaren hızla artan tüketici kredilerinin kullanımının azaltılması ve hane halkının tasarruflarının artırılarak, yatırımlara dönüştürülmesi amacıyla politika yapıcıları tarafından tüketici kredilerinin azaltılmasına yönelik makro ihtiyati politikalar uygulanmaya başlanmıştır. Ayrıca kısa vadeli sermayenin ülkeye girişinin önlenmesini teminen; politika faizi ve faiz koridoru ile ROM ve zorunlu karşılıklar gibi araçlar kullanılarak uygulanan sıkı politikalara Kriz Sonrası Türkiye’de Uygulanan Politikalar bölümünde yer verilmiştir.

Bu kapsamda, 2012 yılı itibariyle uygulanan politikalar ile 2013 yılından itibaren yaşanan iç talepteki gerileme ve faiz oranlarındaki yükselmenin etkisiyle kredi büyüme hızı azalmıştır. Böylece, kredi büyümesinin bankaların SYSR’si üzerinde baskısı sınırlandırılmış, gerçekleşecek ekonomik olumsuzluklara karşı bankacılık riskleri azaltılmıştır. Ayrıca, olumsuzluklara karşı kamu kuruluşlarınca alınacak önlemlere cevap

verilebilme kapasitesi artmış, talepteki azalma ile birlikte cari denge üzerindeki baskı azaltılmıştır. Sonuç olarak da Türkiye'ye yönelik risk algısında olumlu gelişme gözlemlenmiştir.

Tablo 11: Tüketici Kredilerindeki Değişim

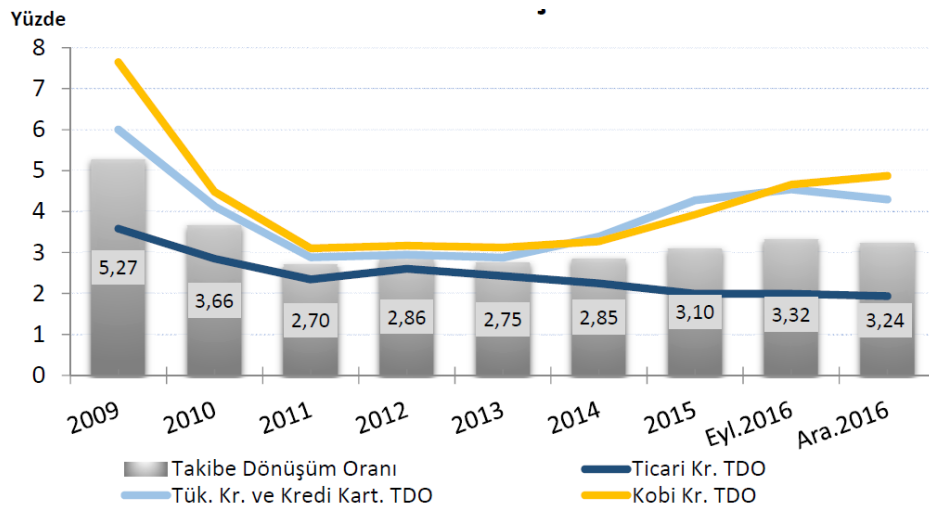
Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Verileri

TBS'deki sorunlu krediler ise küresel krizin reel sektöre olan etkisinin hissedilmesiyle Aralık 2008'de %3,68 düzeyindeyken Aralık 2009 itibariyle %5,27 düzeyine hızlı bir şekilde yükselmiştir. İzleyen dönemde ise tekrar eski düzeyine gerilemiştir. Aynı zamanda sektörde en yüksek kredi takip oranının %7,6 ile KOBİ kredilerinde olduğu görülmektedir (BDDK, Finansal Piyasalar Raporu, 2010)

BDDK raporunda yukarıda yer alan ifade krizin reel sektör üzerinde olumsuz etkisinin görülmesi açısından önemlidir. Ancak krizin bankaların kredileri üzerindeki olumsuz etkisinin 2010 yılı itibariyle azaldığı görülmektedir.

Öte yandan tüketici kredilerinin artmaya başladığı 2011 yılından itibaren tüketici kredisi olarak sınıflandırılan kredi kartları, ihtiyaç kredileri ve bireysel kredilerin takibe dönüşüm oranlarında ise artış görülmüştür. Ancak söz konusu kredilere ilişkin 2013 yılından itibaren uygulanan makro ihtiyati tedbirler ile birlikte risk görünümündeki iyileşmenin etkisiyle söz konusu kredilerin takibe dönüşüm oranlarında da kademeli olarak tablodan da görüleceği üzere iyileştiği görülmektedir.

Tablo 12: Takipteki Krediler

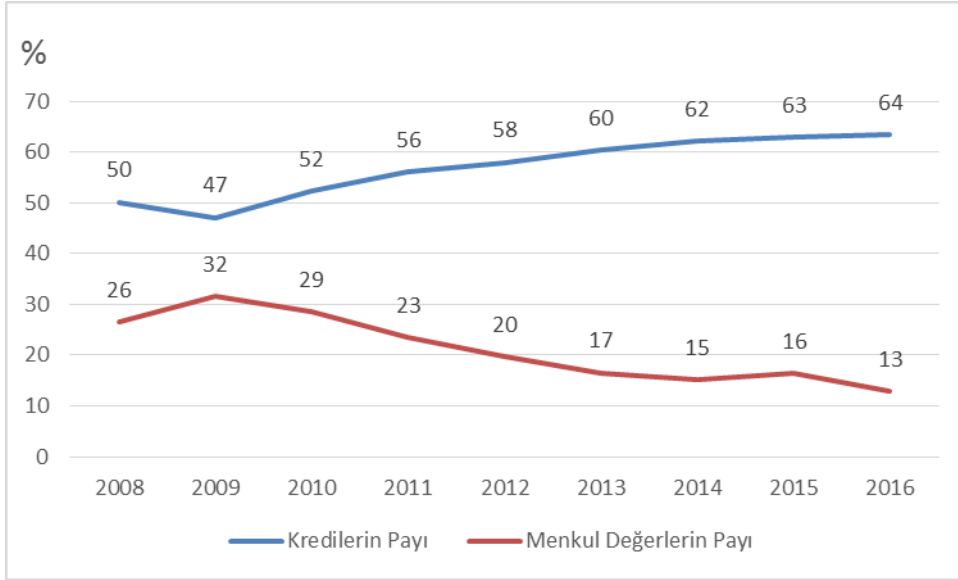

Kaynak: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Türk Bankacılık Sektörü Temel Göstergeler Raporu, Aralık 2016

2003 yılı itibariyle TBS'nin menkul kıymet portföyünün büyük kısmı kamu kağıtlarından oluşmakta ve aktif toplam içerisinde bu kağıtların payı %42 lere kadar ulaşmışken, söz konusu oran yıllar içinde azalmış ve 2008 yılında %26 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Söz konusu durumun bankaların kriz öncesi döneme göre aşırı derecede kredi riskine maruz kalmamak yönünde politikalar belirlemesinden kaynaklandığı düşünülmektedir. Ancak aşağıdaki tablodan da görüleceği üzere 2009

yılında bankaların kolay kaynak bulabilmeleri nedeniyle kredilerin aktif içerisindeki payı artarken, menkul değerler cüzdanının aktif içerisindeki payı azalmıştır.

Tablo 13: Kredilerin ve Menkul Kıymetlerin Aktif Toplam İçindeki Payı

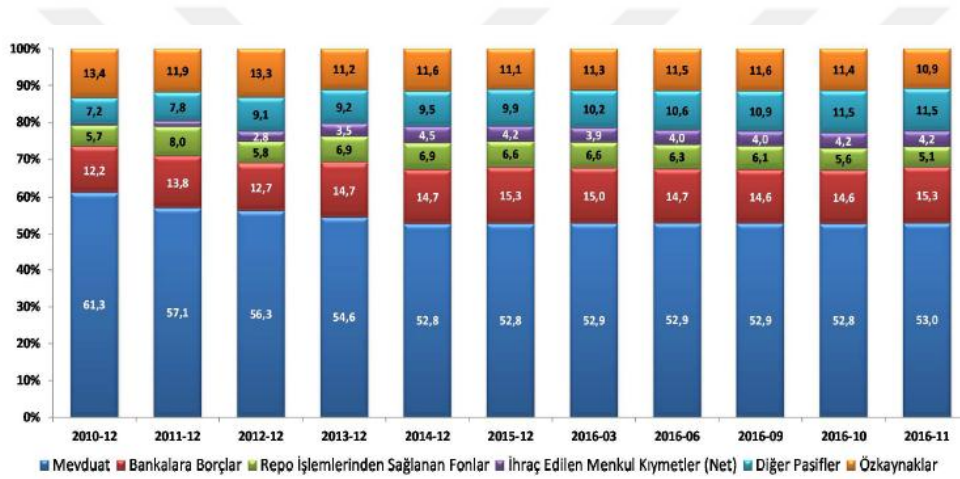
Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Verileri

3.2. Pasiflerin Yapısı ve Gelişimi:

TBS'nin pasif yapısına bakıldığında, mevduatların hala pasif toplamının büyük bir kısmını oluşturmakta olup, Aralık 2016 itibarıyla toplam pasiflerin %53 ünü oluşturduğu görülmektedir. Ancak küresel kriz sonrasındaki süreçte, düşük faiz ortamının da etkisiyle bankaların yurt dışından kolay ve ucuz kaynak bulmaları nedeniyle TBS'nin bu dönemlerdeki büyümesi ağırlıklı olarak mevduat dışı fonlama kaynakları ile gerçekleşmiştir. Bu çerçevede; ülkelerin likidite genişlemesiyle birlikte gelişmekte olan ülkelere sermaye hareketliliğinin en fazla yaşandığı 2010 yılından itibaren repo işlemlerden sağlanan fonlar ile bankalardan alınan borçların pasif içerisindeki payı artarken, mevduatın pasif içerisindeki payı azalmıştır.

Ancak söz yabancı fonlama kaynakları sermaye akımlarındaki dalgalanmalara karşı daha duyarlı olup, bu kaynaklar mevduatla karşılaştırıldığında daha istikrarsız bir görünüm sergilemektedir. Bilakis 2014 yılında ABD'deki risk priminin azalması ve faiz artırımına yönelik karar ile bankaların yurtdışından sağladıkları yabancı kaynaklarında azalma gözlenmiştir. Bu durum bankaların likiditelerini olumsuz etkilemiştir. Nitekim, bankalar yurt dışından sağladıkları kısa vadeli fonları uzun vadeli kredilere fonlamışlardır.

Tablo 14: Pasiflerin Yapısı

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Verileri

Bu kapsamda, TCMB tarafından sıkı para politikasının yanı sıra; yurtdışından sağlanan fonların istikrarsızlığının hafifletilmesi amacıyla yeni politika araçları kullanılmıştır. ROM uygulamasıyla Eylül 2011 tarihinden itibaren TL cinsinden tutulması gereken zorunlu karşılık tutarının döviz cinsinden de tesis edilebilmesine olanak getirilmiştir. Böylece bankaların likiditesinde dalgalanmalara neden olan yurt dışından sağlanan YP fonların kolay bulunduğu dönemlerde rezerv olarak TCMB nezdinde tutulması ile bankaların likidite etkinliğinin sağlanmasına çalışılmıştır.

ROM a konu rezerve opsiyon katsayıları TCMB tarafından Türkiye'ye gelen YP likiditenin seyrine göre değiştirilmektedir. Diğer taraftan TCMB tarafından YP likiditenin düzenlenmesine yönelik döviz alım satım ihaleleri yapılmış, ihracat reeskont kredileri verilmiştir.

Ayrıca, TCMB tarafından finansal sistemin yüksek kaldıraçla (kaldıraç oranı: aktif toplam/özkaynak) çalışmasını önlemek amacıyla mevcut durumu kaldıraç oranının belirli değerinin altına düşen bankalara ilave zorunlu karşılık oranı uygulanmıştır. 2014 yılından itibaren kaldıraç oranları %3 ile %3,5 arasında olan bankalara 1 ile 2 baz puan arasında ilave zorunlu karşılık oranı uygulanmıştır.

Diğer taraftan, bankaların yurt içi ve yurt dışından sağladıkları fonların vadeleri aktif kısımdaki varlıklarının vadelerinden kısadır. Ayrıca, bu dönemde hane halkı tasarruflarının düşmesiyle bankalar açısından özkaynaklardan sonra daha sürdürülebilir kaynak olan mevduatlar azalmış ve kredi/mevduat oranı %123 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Kredi/mevduat oranı küresel ve ülke riskine bağlı olarak yurt dışından sağlanan fonlarda azalma durumundan mevduatla fonlanabilecek kredilerin döndürülebilirliği açısından önemlidir.

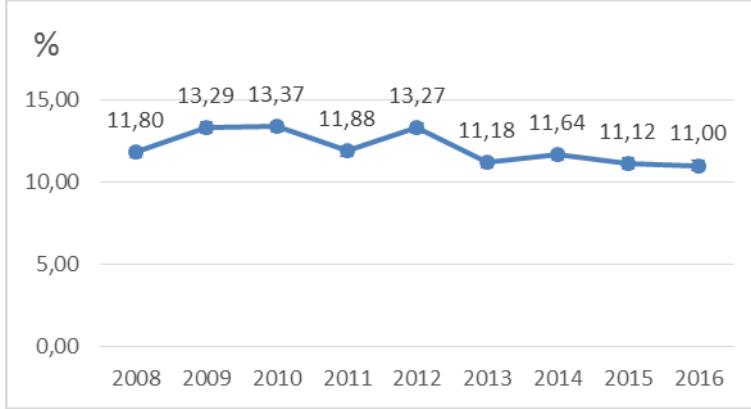
Bu çerçevede, tasarrufların artırılarak mevduatların artırılması, mevduat ve yurt dışından gelen fonların vadelerinin uzatılması ile TBS açısından likidite riski oluşturan aktifleri ile pasifleri arasındaki vade uyumsuzluğunun giderilmesini teminen; Sigortaya Tabi Mevduat ve Katılım Fonları ile Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonunca Tahsil Olunacak Primlere Dair Yönetmelik'te değişiklik yapılarak mevduat ve katılım fonlarının sigortaya tabi kısımları artırılmış, 01.01.2013 tarihli ve 28515

sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 2012/4113 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında vadeli mevduatın vadesinden önce çekilmesi durumunda vadesi bozulmadan, getiri kaybı yaşanmadan mevduat ve katılım fonlarının çekilmesine imkan sağlanmıştır. Ayrıca, 01.01.2013 tarihli ve 28515 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 2012/4116 sayılı Bakanlar Kurulu Kararında mevduat faizleri ile katılma hesaplarına ödenen kar paylarına ödenen stopaj oranları mevduatların TL veya döviz olması ve vadelerine göre farklı oranlarda belirlenmiştir.

Ayrıca TCMB tarafından bankaların varlık ile yükümlülükleri arasındaki vade uyumsuzluğunun giderilmesini teminen mevduat ve katılım fonlarının zorunlu karşılık oranları vadesine göre farklılaştırılmış ve uzun vadeli yükümlülüklere daha düşük zorunlu karşılık oranı uygulamasına gidilmiştir.

2001 krizinden sonra bankaların sermayelerinin güçlendirilmesine yönelik alınan tedbirler kapsamında; 2000 yılında % 7 olan özkaynak/toplam pasif oranı 2004 yılında %15'e kadar yükselmiştir. Krizin etkisinin hissedildiği 2009 yılında %13,30 seviyelerinde seyreden özkaynak/ toplam aktif oranı; risklerin daha hızlı artması, TL'nin değer kaybı, özkaynakların niceliksel olarak değerinin artmasına yönelik Basel III düzenlemeleri, reel olarak karlılığın azalması ile birlikte 2016 yılında %11 seviyesine gerilemiştir. BDDK'nın bankaların özkaynaklarını güçlü bir şekilde idame ettirmelerini teminen ilgili dönemdeki kârları ile bilançolarında yer alan geçmiş yıl kâr ve yedeklerinin kâr dağıtımına ilişkin sınırlama getirmesiyle, özkaynaklardaki erimenin önüne geçirilmesine çalışılmıştır.

Tablo 15: Özkaynakların Toplam Aktif İçerisindeki Payı (%)

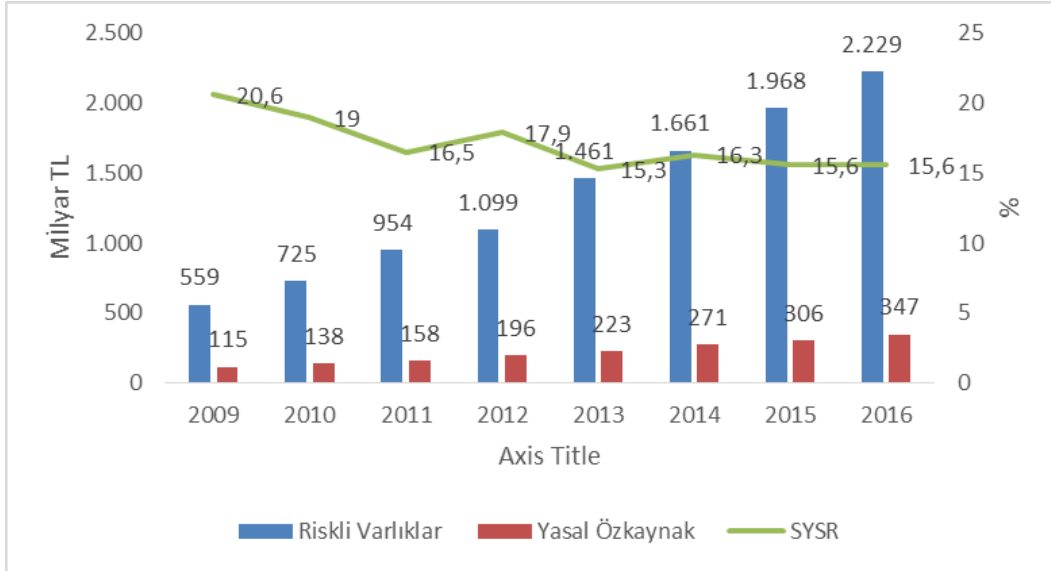
Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Verileri

Son yıllarda, sektörün SYSR'si birçok Avrupa ülkesinin uyguladığı ve Basel kapsamında uygulanması öngörülen %8 minimum seviyesinin üzerinde olmakla birlikte, söz konusu oranda küresel krizin ardından düşüş gözlemlenmiştir. Sektörde 2008 yılsonunda %18 olan SYSR'nin 2010 yılsonunda %16 düzeyine düştüğü görülmüştür.

SYSR'deki söz konusu düşüş mevzuat kapsamındaki düzenlemelerin yanı sıra 2009 yılında yurt içi talep artışı ve bankaların kolay kaynak bulmaları neticesinde artan kredilerle birlikte kredi riskinin artmasından kaynaklanmaktadır. 2012 yılından itibaren ise tüketici kredisine yönelik makro ihtiyati politikalarla bankaların kredi riski azalsa da Basel III ile birlikte yasal özkaynaklara ilişkin niceliksel düzenlemelerin ve BDDK'nın tüketici kredilerine yönelik düzenlemelerinin net faiz marjı yoluyla bankaların kârlılığını ve özkaynaklarını olumsuz etkilemesinden dolayı SYSR'de düşüş eğilimi sürdürmüştür. Diğer taraftan, makro ihtiyati politikalardan örneğin kredilerdeki risk ağırlığına ilişkin düzenlemeler SYSR'yi doğrudan etkilerken, LTV ve genel karşılık oranına ilişkin düzenlemeler SYSR'yi dolaylı olarak etkilemektedir. 2013'te gerçekleşen LTV

düzenlemesi ile risk ağırlıklı varlıklarda büyüme hızı yavaşlarken, genel karşılık oranının artırımıyla birlikte özkaynak tutarı artmıştır.

Tablo 16: SYSR'nin Gelişimi

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Verileri

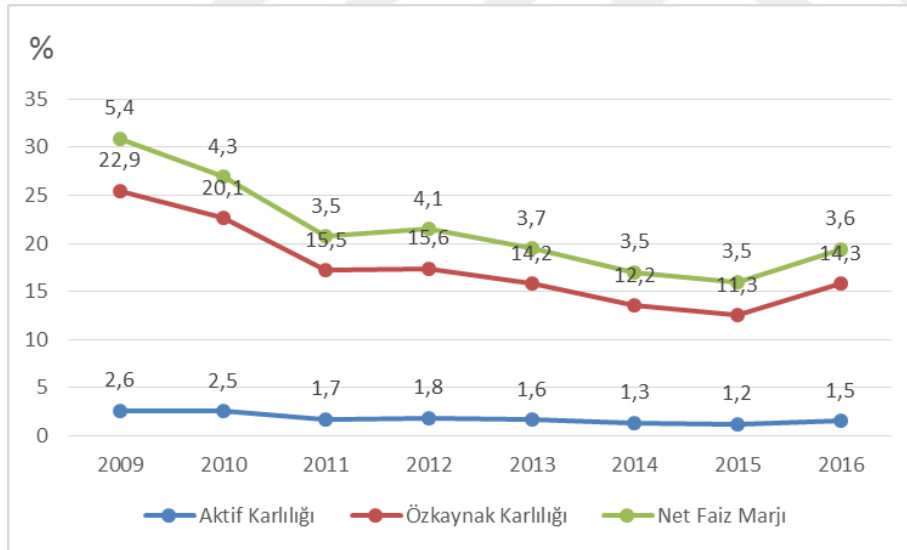
Küresel krizin Türkiye’de hissedilmeye başlandığı 2008 yılı sonrasında uygulanan genişletici para politikası ve fonlara kolay ulaşım ile bankaların fonlama maliyetleri düşmüş, hane halkı tüketim taleplerinin artmasıyla da kullanılan kredileri artmış, ilaveten net faiz marjlarındaki artış ile birlikte karları artmıştır.

Ancak sektörün aktif ve özkaynak kârlılığındaki yükseliş 2010 yılına kadar sürmüş olup, bu tarihten itibaren tüketici kredilerine yönelik makro ihtiyati politikalar, TCMB’nin sıkı para politikası ve risk priminin artmasıyla bankaların fonlama maliyetleri artmış, faiz marjının azalmasıyla da kârlılıkları düşüş eğilimine girmiştir. Enflasyondan arındırıldığında 2009 yılında %16 olan özkaynak kârlılığı 2015 yılına gelindiğinde %3 seviyelerine düşmüştür. Türkiye Bankalar Birliği (TBB) tarafından yapılan açıklamada

2011 ila 2014 tarihleri arasında uygulanan politikaların bankacılık sektörü üzerinde ortalama yıllık maliyeti 4,5 milyar TL'ye ulaşmıştır.

Diğer taraftan TBS, söz konusu dönemde azalan faiz gelirlerinden kaynaklı kârlılık göstergelerinde yaşanan gerilemeyi, faiz dışı gelirlerdeki artışla dengelemeye çalışmıştır. Ancak müşteri şikayetlerinin artması ve bankalar arasında adil olmayan fiyatlamalar nedeniyle BDDK tarafından 03.10.2014 tarih ve 29138 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe giren "Finansal Tüketicilerden Alınacak Ücretlere İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmelik" ile ücret ve komisyonlarda sınırlama yapılmıştır. Söz konusu düzenlemenin etkisiyle 2015 yılından itibaren ücret ve komisyon gelirlerindeki düşüş kârlılık üzerinde olumsuz etki yaratmıştır.

Tablo 17: Özkaynak ve Aktif Kârlılıkları

Kaynak: Türkiye Bankalar Birliği Veriler

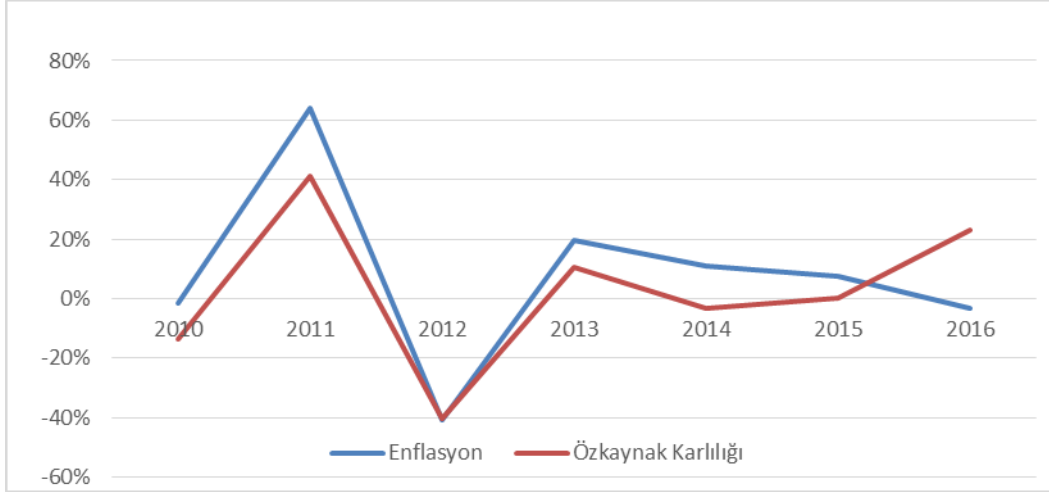
Bu çerçevede, TBS'deki kârlılık rakamlarında yaşanan düşüşle birlikte borsada işlem gören bankaların piyasa değerleri de olumsuz etkilenmiştir. 2012 yılında 107 milyar

USD seviyelerinden gerekleŒen bankaların piyasa değeri 2015 yılında 51 milyar USD'ye kadar gerilemiŒ, Piyasa Değeri (PD)/Defter Değeri (DD) oranı 0,68 puan azalmıŒ ve 0,88 seviyesine düŒmüŒtür. Ayrıca bankaların borsada iŒlem gören Œirketlerin piyasa değeri içindeki payı 2012 yılında %35 iken 2015 yılında %27 seviyesine gerilemiŒtir.

Öte yandan, önemli bir kârlılık göstergesi olan özkaynak kârlılığı iŒletme ortaklarının yatırım sonucu ne kadar kazanç sağladığını göstermektedir. Bu kapsamda iŒletmeler tarafından bu oranın enflasyon oranının üzerinde olması istenilmektedir. TBS'nin özkaynak kârlılığına bakıldığında, 2009 yılından itibaren enflasyondaki deęiŒimin özkaynaklardaki deęiŒimin üzerinde kaldığı görölmüŒtür.

Tablo 18: Enflasyon İle Özkaynak Kârlılığı Arasındaki İlişki

Kaynak: TÜİK ve TBB Verileri

Bilanço Üzerinden Genel Değerlendirme:

TBS 2001 krizi sonrasındaki yeniden yapılandırma döneminde kazandığı güçlü finansal yapısı ile 2008 yılında başlayarak küresel boyutlara ulaşan finansal krizi ilk etapta başarılı bir mali performans göstererek atlatabilmiştir. Ancak tüm dünyayı etkisine alan küresel krizin Türkiye ekonomisini teğet geçme imkanı yoktu. Düşen talep ihracatı azaltırken, ülkelerin genişletici para politikalarının sonucu Türkiye gibi gelişmekte olan ülkelere kısa vadeli sermaye girişi gerçekleşmiş, bilançolarındaki vade ve kur uyumsuzlukları artmış, TL'deki değer artışı ve kredilerdeki artış ile birlikte cari denge bozularak finansal risklerin artmasına neden olmuştur. Bu çerçevede finansal riskleri baz alan makro ihtiyati politikalar uygulanmıştır. 2012 yılına kadar TBS yurt dışından sağladığı kolay fonlama kaynaklarını tüketici kredilerine plase ederek kârlılıklarını artırırken, 2012 den itibaren uygulanan makro ihtiyari politikaların etkisi ile kârlılık yapısı da değişmiştir. Kârlılıktaki azalışın yanı sıra SYSR'nin gerilemesi ile de TBS üzerinde

endişeler artmış, makro ihtiyati politikaların TBS'nin mali bünyesi üzerinde etkisi tartışılmıştır.

Konuya ilişkin TBB'nin 2015 yılı faaliyet raporunda; 2015 yılında bankacılık düzenlemeleri ile kâr hacminin reel olarak azaldığı, ortalama özkaynak kârlılığının gerilediği, sermaye yeterliliği oranının gerilediği, bankaların piyasa değeri ve fiyat/defter değeri kaldıraçının düştüğü belirtilerek, Türkiye'nin uzun dönemli hedeflerinin gerçekleştirilmesi ve büyümenin sürdürülmesi için kredi arzını belirleyen ana unsurlardan bir tanesi olan özkaynakların reel olarak büyütülmesinin önündeki engeller ve buna ilişkin önerilerin Hükümete, BDDK'ya ve ilgili diğer kurumlara sunulduğu ifade edilmiştir.

İş bu çalışmada ise bankaların kârlılığını etkileyen değişkenlerin yanı sıra, 2008 yılından itibaren etkisini gösteren küresel kriz sonrası uygulanan makro ihtiyati politikaların kârlılık üzerinde etkisinin tespit edilmesinin, kriz deneyimi çerçevesinde tekrar oluşabilecek olumsuz senaryolara karşılık mali bünyelerini güçlendirebilecek hususlarda değerlendirmeler yapılabilmesini sağlayacağı düşünülmektedir.

4. TİCARİ BANKALARDA KÂRLILIĞA DAYALI PERFORMANS ANALİZİ

4.1. Banka Kârlılığına Dayalı Performansın Ölçülmesi Konusunda Yapılan Ampirik Çalışmalar

Finans sektörünün önemli bir kısmını oluşturan, finansal krizleri tetikleyen ve etkinliği üzerinde sürekli tartışmalara neden olan bankalar ülke ve dünya ekonomisinde önemli bir yere sahip olup, bankaların performansları ve kârlılıkları sürekli araştırma konusu yapılmıştır. Bankaların kârlılığı birden fazla değişkenle ölçülebilmekte olup, literatürde sıklıkla; aktif kârlılığı, özkaynak kârlılığı, net faiz marjının bankaların kârlılığının ölçülmesinde temel değişken olarak kullanıldığı, diğer taraftan bankaların kendilerine özgü değişkenleri ile makro ekonomik değişkenlerin kârlılık üzerine etkisinin genel olarak panel veri analizi ile belirlenmeye çalışıldığı görülmüştür.

Diğer taraftan, makro ihtiyati politikaların bankalar üzerine etkisine yönelik literatüre bakıldığında ise iki türlü araştırmanın yapıldığı görülmüştür. Bunlarda ilki politikaların bankaların etkinliğine etkisine ilişkin araştırmalar olup; diğer çalışmalar ise politikaların amaç değişken olan kârlılık, sermaye akımları, konut fiyatları, krediler üzerine etkisi üzerine yapılan araştırmalar olduğu görülmüştür. Politikaların etkinliği, etkinlik testi yapılarak bulunmaya çalışılırken; diğer değişkenler üzerinde etkisi ise panel veri analiz yöntemi kullanılarak bulunmaya çalışılmıştır.

Aşağıda yer alan çalışmalarda bazı değişkenlerin kârlılık üzerine etkisine ilişkin farklı sonuçlar bulunduğu görülmüş olmakla birlikte, bunun nedeninin çalışmaların farklı

zaman aralıklarında ve farklı ülkelerde yapılmış olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Ayrıca hayatın genel akışı içerisinde ikili ilişkisi olduğunu düşündüğümüz değişkenlerin; bazen bir matematiksel ifade içerisinde istatistiksel olarak anlamlı bir ilişkisi bulunmayabilmektedir.

Diğer taraftan çalışmaların çoğunda, kârlılığı bankaların kendilerine özgü değişkenlerinin makro ekonomik değişkenlerden daha fazla etkilediği görülmüştür.

Bankaların aktif büyüklüğünün kârlılık üzerinde etkisine ilişkin yapılan çalışmalardan Alhasanoğlu, Delis, Staikouros (2006) tarafından yapılan çalışmada banka büyüklüğü ile kârlılık arasında bir ilişki bulunamazken; Short (1979), Smirlock (1985), Bikker ve Hu (2002), Doddard (2004) banka büyüklüğü ile kârlılık arasında pozitif yönlü bir ilişki olduğunu bulmuştur. Öte yandan, Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999) tarafından yapılan çalışmada bankacılık sektörü aktif toplamının milli gelir içerisinde payı arttıkça, artan rekabetten dolayı bankaların net faiz marjının ve kârlılığının olumsuz etkilendiği sonucuna ulaşılrken, Hassan ve Bashir (2000) banka büyüklüğünün artmasının kârlılığın düşmesine neden olduğunu tespit etmiştir.

Özkaynak ve sermayenin kârlılık üzerine etkisine ilişkin yapılan çalışmalarda; Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999) özkaynakların aktiflere oranı ile net faiz marjı ve vergi öncesi aktif getirisi arasında anlamlı pozitif ilişki bulurken; Berger, Herring v.d.(1995), Sounder ve Schumacher (2000), Abreu ve Mendes (2001) özkaynak ve sermayenin kârlılık üzerinde pozitif etkisi olduğunu bulmuştur. Ayrıca, Naceur (2003) tarafından yapılan çalışmada pasif içinde özkaynaklarının payının artması bankaların yabancı kaynaklara ihtiyacını azaltarak, maliyetleri düşüreceği ve kârlılığı olumlu

etkileyeceği sonucuna ulaşılmıştır. Nuceur ve Omman (2008) tarafından Tunus'ta yapılan çalışmada, yüksek sermaye oranı ve faaliyet giderine sahip bankaların daha fazla kârlılığa sahip olduğu bulunulmuştur. Ayrıca Kosmidou, Tanna, Pasio (2008) tarafından İngiltere'deki bankalar üzerine yapılan çalışmada, güçlü sermaye yapısının bankacılık krlılığında en önemli pozitif etkiyi yarattığı sonucuna ulaşılmıştır.

Krediler ile sorunlu kredilere ayrılan karşılık tutarlarının bankacılık kârları üzerinde etkisine ilişkin yapılan çalışmalarda ise iki farklı sonuç elde edilmiştir. Allen (1988) kredi riskinin net faiz marjını belirlemede önemli etkisinin olduğunu öne sürmüş, Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999) kredilerin aktiflere oranı artıkça, net faiz marjı azalırken, kârlılığın azaldığını bulmuştur. Hassan ve Bashir (2000) aynı şekilde, kredilerin bilançoda payının artması durumunda kârlılığın azaldığını tespit etmiştir. Diğer taraftan, Abreu ve Mendes (2001) kredilerin aktive oranının kârlılığı olumlu etkilediğini tespit etmiştir. Staikouras ve Wood (2003) ise kredilerin ve kredi kayıpları için ayrılan karşılıkların bankaların aktif kârlılığı ile zıt yönlü ilişkiye sahip olduklarını tespit etmiştir.

Personel, yönetim ve operasyonel giderlerin banka kârları üzerine etkisine ilişkin; Bourke (1989) ve Molyneux ve Thornton (1992) tarafından yapılan çalışmada daha kaliteli bir yönetim ile kârlılık arasında pozitif yönlü bir ilişkiye rastlanmıştır. Yine aynı şekilde, Guru (2002) tarafından Malezya'da yapılan çalışmada, banka giderlerinin iyi yönetilmesi ile yüksek kârlılık arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999) tarafından yapılan çalışmada, kârlılık göstergeleri ile personel giderleri arasında negatif ilişki bulunmuştur. Ayrıca, Alhasanoğlu, Delis, Staikouros'un (2006) alışmalarına göre operasyonel giderleri krlılıkla negatif ilişkilidir. Diğer taraftan,

Nuceur (2008) tarafından yapılan çalışmada Tunus'taki bankaların genel yönetim giderleri artarken, kârlılıklarının arttığı sonucuna ulaşmıştır.

Makro ihtiyati değişkenlere ilişkin; Ben Naceur ve Goaid (2001) tarafından 1980–1995 döneminde Tunus'taki bankalara yönelik yapılan çalışmada, makroekonomik değişkenlerden enflasyon ve büyüme oranları ile net faiz marjı ve kârlılık oranları arasında bir ilişki bulunamamıştır. Bu çalışmaya benzer makroekonomik değişkenlerin kârlılık üzerinde etkisine yönelik yapılan diğer çalışmalarda da bu etkinin sınırlı olduğu tespit edilmiştir. Neely ve Wheelock (1997) tarafından 1980–1985 döneminde Amerika'da faaliyette bulunan bankalara yönelik yapılan çalışmada, bankaların performansının yıllık kişi başına düşen milli gelir ile pozitif ilişki içerisinde oldukları tespit edilmiştir. Kosmidou, Tanna, Pasio (2008) tarafından GSYH deki büyüme ve enflasyon ile bankaların performansı arasında olumlu ilişki olduğu, Abreu ve Mendes (2001) tarafından ise enflasyon oranı ve istihdam oranı ile kârlılık arasında olumlu ilişki olduğu tespit edilmiştir. Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999) de reel faiz oranı ile kârlılık arasında pozitif ilişki bulmuş, enflasyon artarken net faiz marjının arttığı, GSYH arttıkça da kârlılığın yükseldiğini tespit etmiştir.

Banka mülkiyetine ilişkin; Bourke (1989) ve Molyneux ve Thornton (1992) tarafından yapılan çalışmada banka sahiplik yapısıyla kârlılık arasında bir ilişkiye rastlanmazken, Short (1979) banka sahiplik yapısıyla karlılık arasında çok zayıf da olsa bir ilişkinin varlığını (özel bankaların daha yüksek kârlılığa sahip olduğunu) tespit etmiştir. Molyneux ve Thornton (1992) tarafından yapılan çalışmada; devlet mülkiyetinin özkaynak getiri oranı ile pozitif ilişkisi bulunmuştur.

Diğer taraftan, bankaları yerli ve yabancı olarak ayırarak yapılan çalışmalarda; Chantapong (2005) ile Alhasanoğlu tarafından yapılan çalışmada yabancı bankaların yerli bankalardan daha kârlı yapıya sahip oldukları sonucuna ulaşılrken, Gelos (2006) yabancı banka sahipliği ile kârlılık arasında negatif ilişki bulmuştur. Ayrıca, Pasiouras ve Kosmidou (2007) yerli bankalar ile kârlılık arasında pozitif ilişki bulunurken, yabancı sahipli bankalarda bu ilişkinin negatif olduğunu bulunmuştur.

Öte yandan, TBS'ye yönelik yapılan çalışmalara bakıldığında, Kaya (2002) tarafından 1997–2000 dönemi için yapılan çalışmada, net faiz marjının temel mikro belirleyicileri olarak özkaynak, likidite, personel harcamaları, mevduat ve piyasa payının; makro belirleyicileri olarak ise enflasyon ve konsolide bütçe açığının anlamlı birer değişken olduklarını bulunmuştur. Aktif kârlılığının temel mikro belirleyicileri olarak ise özkaynak, likidite, personel harcamaları, krediler, kötü aktifler ve mevduatların; makro belirleyicileri olarak ise enflasyon ve konsolide bütçe açığının anlamlı birer değişken olduklarını bulunmuştur.

Atasay (2007) tarafından 1990-2005 dönemleri için yapılan çalışmada, özkaynakların, duran varlıkların, karşılık giderlerinin, faiz dışı giderlerin, aktif büyüklüğünün, enflasyonun, bankacılık sektöründeki konsantrasyonunun, bankacılık sektörünün milli gelir içindeki payının aktif kârlılığı üzerinde; özkaynakların, duran varlıkların, karşılık giderlerinin, faiz dışı giderlerin, aktif büyüklüğünün, enflasyonun, büyüme oranlarının, bankacılık sektöründeki konsantrasyonunun, İstanbul Menkul Kıymetler Borsası'nda işlem gören firmaların toplam piyasa değerinin milli gelire oranının net faiz marjı üzerinde etkili oldukları bulunulmuştur.

Gülhan ve Uzunlar (2011) tarafından 1990-2008 dönemi için yapılan çalışmada, sermaye yeterliliği, faaliyet giderleri, likidite durumu, banka büyüklüğü, menkul kıymet cüzdanı ve takipteki krediler gibi bankalara özgü değişkenlerin aktif kârlılığı üzerinde anlamlı etkilerinin olduğu bulunmuştur. Bunun yanı sıra, kontrol değişkenler olarak modele dâhil edilen enflasyon, ekonomik büyüme oranı, sektör payı, sektördeki yoğunlaşma ve ekonomik krizlerin kârlılık üzerinde genel olarak anlamlı etkilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Ayrıca, Taşkın (2011) tarafından 1995-2009 dönemi için yapılan çalışmada, bankaların kârlılığının daha çok içsel değişkenlerden etkilendiği, makroekonomik değişkenlerin kârlılık üzerinde anlamlı bir etkisinin bulunmadığı tespit edilirken, Sardanlı ve Aydın (2016) tarafından 2004-2014 dönemi için yapılan çalışmada, SYSR'nin TBS'de asgari %12 olarak uygulanmasının sektörün öz kaynaklarının güçlü olmasına ve kârlılık düzeyinin yüksek gerçekleşmesine neden olduğu, ayrıca faiz dışı gelirlerin bankacılık kârlılığı üzerinde önemli etkisinin olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Yine aynı şekilde, Samırkaş (2016) tarafından 2003-2012 dönemine ilişkin yapılan çalışmada, sektörün SYSR'nin yüksek olmasının ekonomik olumsuzluklara karşı banka kârlılığını olumlu etkilediği sonucuna ulaşılmış, bankaların toplam yükümlülükleri içerisinde özkaynak payını artırarak, temerrüde düşme riskini azaltıp, borçlanma maliyetlerini düşürerek kârlılıklarını artırmalarının mümkün olduğu belirtilmiştir.

Finansal sektörün istikrarına yönelik yapılan düzenlemeler ile finansal piyasalar düzenleyici otoritelerin varlığının kârlılık üzerine etkilerine ilişkin olarak yapılan çalışmalardan, Gelos (2006) tarafından yapılan çalışmada, yasal düzenlemeler ve vergiler ile kârlılık arasında pozitif ilişki bulunurken, Angkinand (2009) mevduat sigortalarının

yüksek, sermaye yeterliliğinin sıkı ve bankacılık faaliyetlerinde daha az sınırlama yapılan ülkelerin bankacılık sektörünün finansal krizden daha az etkilendiğini tespit etmiştir. Yota ve Iftekhar tarafından ise düzenlemelerin kredi büyümesine etkisi izlenmiş olup, yapılan düzenlemelerin kredileri düşüreceğine ilişkin teorik düşüncenin aksine zayıf bir etkinin olduğu görülmüştür. Aslında bankalar orta düzeyde yüksek sermayeye sahipse, bu etki tamamen ortadan kalkacaktır. Ayrıca, kredi risk ağırlıklarının kullanılmasına yönelik Basel standartlarına uyum da kredi büyümesine çok az etki etmiştir. Diğer taraftan, Erdoğan ve Aksoy tarafından TBS'nin kârlılık göstergelerinin tespiti ve sektöre uygulanan düzenleyici önlemlerin bankacılık kârlılığı üzerindeki etkisine ilişkin araştırma yapılmıştır. Bu çalışmada düzenleyici otoritenin varlığı bankacılık kârlılığı üzerinde olumlu etki yaptığı sonucuna ulaşılmıştır. Demirgüç-Kunt ve Huizinga (1999) tarafından yapılan çalışmada ise, yasal alt yapının iyileşmesinin bankacılık sektörü net faiz marjlarının daralmasına yol açtığı tespitinde bulunulmuştur. Aynı şekilde Chrysovalantis ve Fotois (2013) merkez bankalarınca denetlenen finansal kurumların sayısının artmasının sektördeki kârlılığı azalttığı sonucuna ulaşmıştır.

Öte yandan finansal düzenlemelerin etkinlik analizine göre; Pasiouras ve Kosmidou (2007) tarafından 1995-2000 dönemi için 15 AB ülkesi bankalarının kârlılığına ilişkin yapılan çalışmada, makroekonomik politikaların hem yerli hem de yabancı bankaları etkilediği, ancak bu etkinin boyutlarının ülkeden ülkeye değişiklik gösterdiği sonucuna ulaşılmıştır. Fotios, Sailesh ve Constantin (2009) tarafından 2000-2004 döneminde 74 ülkede faaliyet gösteren ticari bankaların Basel II'nin 3 bacağı ile ilgili (sermaye yeterliliği, denetim otoritesinin inceleme süreci, piyasa disiplini) düzenlemelerin yanı sıra, banka faaliyetleri üzerinde kısıtlamalarının bankaların maliyet ve kâr etkinliği üzerinde etkisi analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda piyasa disiplini geliştiren ve

düzenleme yetkisini güçlendiren bankacılık düzenlemelerinin hem maliyet hem de kâr verimliliğini arttırdığı, buna karşın sıkılaştırıcı yönde sermaye düzenlemelerinin maliyet etkinliğini yükseltirken, kâr verimliliğini düşürdüğü, banka faaliyetleri üzerine getirilen kısıtlamaların ise tam tersine etki yaptığı, maliyet verimliliğini azaltırken kâr verimliliğini arttırdığı görülmüştür.

Diğer taraftan, Chortareas, Girardone, Ventouri (2013) tarafından 2000-2008 yılları arasında 22 Avrupa Birliği ülkesindeki ticari bankalar için yapılan çalışmada, sektörün yakından izlenmesi ve sıkılaştırıcı sermaye politikalarının bankaların faaliyetlerindeki etkinliğini artırdığı görülürken, Gaganis ve Pasiouras (2013) tarafından 2006-2006 yılları arasında, 80 ülkede 4000 ticari bankanın kârlarının etkinliği üzerine yapılan çalışmada, merkez bankalarının varlığı ve bağımsızlığının bankaların kârlılık etkinliğini azalttığı tespitine ulaşılmıştır.

Ayrıca, Afrika'da 42 ülkesi için 2008'den itibaren ortaya çıkan özellikle; i) sermaye sıkılaştırılması, ii) bankacılığa giriş konusundaki kısıtlamalar; iii) bankacılık faaliyetlerindeki kısıtlamalar, iv) bankacılıktan çıkışla ilgili sınırlamalar, v) fiyat kontrolleri, vii) finansal güvenlik ağı, viii) denetim kalitesi gibi düzenlemeleri ile banka verimliliği arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Thouroya, Imen, Mouna, Pietro (2017) tarafından yapılan çalışmada, banka düzenlemelerinin etkisinin banka büyüklüğüne ve risk düzeyine oldukça bağlı olduğu bulunmuştur. Özellikle sektöre girişlerde daha sıkılaştırıcı önlemler büyük bankaları etkinliğini artırırken, sektörden çıkışlardaki kısıtlamalar küçük bankaların etkinliğini azaltmaktadır. Benzer şekilde verimlilik bakımından yüksek riskli bankalar çıkıştaki artan kısıtlamalardan yararlanmaktadır. Çalışmada, artan şeffaflık gereksiniminden küçük bankaların zarar gördüğü öne sürülmüş ve fiyat kontrolleri

yapılırken daha sıkı sermaye gereksiniminin sadece büyük bankalar ve düşük riskli bankaların verimliliğini attığı sonucuna ulaşılmıştır. Genel olarak ise düzenlemelerin düzenlenen kurumların risk ve boyut düzeyine göre yapılması gerektiği tespitine ulaşılmıştır.

Yapılan düzenlemelerin etkisinin bankaların riskliliğine bağlı olduğuna yönelik Klomp, ve Haan (2012) tarafından 2002-2008 yılları arasında 21 OECD ülkesinde 200 ün üzerinde bankanın verisi kullanılarak yapılan analizde, bankacılık düzenlemesinin ve denetiminin yüksek riskli bankaların riskleri üzerinde etkili olduğu bulunmuştur. Öte yandan, bankaların yapısına ve büyüklüğüne göre düzenlemelerin etkisinin değiştiği tespit edilmiştir.

4.2. Performans Ölçütleri

Bankaların görevi, ekonomide fon fazlası olanlarla fon ihtiyacı olanlar arasında aracılık faaliyeti göstermektir. Söz konusu faaliyetleri yerine getirirken de kârlarını maksimize etme amacı güderler. Nitekim her işletmenin amacı devamlılığını sağlayabilmesini teminen kârlılıklarını artırmaktır. Şirketler kârlarını maksimize ederken, gelirlerini maksimize etmeye, giderlerini ise minimize etmeye çalışmaktadır. Bankalar açısından da kâr maksimizasyonu bu şekilde olup bankalar tarafından pasif hesaplarda yaratılan kaynaklar aktiflerinde kullanılarak kâr sağlanmaya çalışılır. Bankacılık kârlılığı basit olarak, aktifler ile elde edilen gelirler ile pasiflerine ilişkin gider, maliyetler ve yasal yükümlülüklerin toplamı arasındaki farktır.

Bu çalışmanın amacı, küresel krizin yaşandığı 2009-2016 yılları arasında Türkiye’de faaliyet gösteren bankaların kârını etkileyen etmenleri belirleyip, özellikle

2012 yılından itibaren uygulanan makro ihtiyati politikaların kâr üzerinde etkisini bulmaktır. Bu kapsamda, literatürde yer aldığı şekilde içsel faktör olarak bankaların bilanço ve gelir tablolarında bulunan hesaplar, dışsal faktör olarak bankaların performanslarını etkilediğini düşündüğümüz ekonomik faktörler dikkate alınmıştır. Bunun yanı sıra, kârlılığa etkisi olabileceği düşünülen kukla değişkenler modele eklenmiştir. Bilindiği üzere ekonomik analizde bağımlı değişkenler bağımsız değişkenlerle tahmin edilmektedir. Çalışmada bağımlı değişken olarak özkaynak kârlılığı, bağımsız değişken olarak da içsel, dışsal faktörler ve kukla değişkenler kullanılmıştır. Literatür taraması yapıldıktan sonra bu çalışmada; içsel faktör olarak özkaynak, toplam aktif büyüklüğü, kredilerin büyüklüğü, takipteki krediler, net faiz gelirleri, faiz dışı gelirler, personel harcamaları, bankalardan borçlar; dışsal faktör olarak ise GSYH büyüme, enflasyon, döviz kuru kullanılmasına karar verilmiştir. Kukla değişken olarak ise bankaların kamu özel olarak sahiplik durumu, yabancı ve yerli olarak sahiplik durumu, makro ihtiyati politikaların uygulanması kullanılmıştır.

Özkaynak kârlılığı net kârın öz kaynaklara bölünmesiyle bulunur. Önemli bir kârlılık göstergesi olan özkaynak kârlılığı işletme ortaklarının yatırım sonucu ne kadar kazanç sağladığını göstermektedir. Bu kapsamda işletmeler tarafından bu oranın enflasyon oranının üzerinde olması istenilmektedir. TBS'nin özkaynak kârlılığına bakıldığında, sektörün özkaynak kârlılığı 2009 yılında yüksek seviyelere ulaşmış olup, 2012 yılından itibaren gelir azaltıcı ve maliyetleri artırıcı düzenlemelerin yanı sıra bankaların sorunlu kredilerine ayırdıkları özel karşılık oranlarının artması ve faiz dışı gelirlerindeki azalmadan dolayı kârlılıkta düşme gözlenmiştir.

Bankaların fon arz edenlerle fon talep edenlerin arasında aracı görevi olduğunu düşünürsek, mevduatların kredilere fonlanması durumunda net faiz marjları ve kârlılıkları yükselecektir. Bu nedenle krediler ile kârlılık arasında pozitif bir ilişki olduğu düşünülmektedir. Ancak bankaların kredilerin aktif içindeki payı artarken riskleri de artacağından kredi kanallarındaki herhangi bir olumsuzluk bankaların kârını düşürebilmektedir. 2009-2016 yılları arasında TBS'nin kolay ve ucuz kaynak bulması nedeniyle 2012 başlarına kadar özellikle kredileri artırarak yarattığı faiz gelirleri nedeniyle kârlarını artırırken, 2012 yılından itibaren başlayan küresel belirsizlik ve yasal düzenlemelerle birlikte özellikle tüketici kredilerindeki artış hızı zayıflayarak bankaların kârları düşmüştür.

Ölçek ekonomisi nedeniyle, bankaların aktif toplamının büyük olması bilgi toplama ve yorumlama maliyetlerinin azalmasını sağlamaktadır. Bu nedenle aktif büyüklüğü ile kârlar arasında pozitif ilişki olacağı düşünülmektedir. Ancak literatürde büyük bankaların ölçek ekonomisinden uzaklaştığını, hantallığı ve gereksiz kaynak kullanımı artırdığını bulmuş olan çalışmalar da mevcuttur.

Özkaynağın toplam net aktiflere oranı, işletmelerin faaliyetlerinin ne kadarının özkaynaklardan fonlandığını göstermekte olup, bu oranın yüksek olması; yaşanılabilirlik şoklarında yabancı kaynaklarda yaşanılabilirlik dalgalanmalarına yönelik olarak bankanın faaliyetlerini sürdürebilmesi açısından önemlidir. Diğer taraftan; bankalar özkaynakların maliyetleri yabancı kaynaklara göre daha düşüktür. Bu kapsamda bankanın sahip olduğu sermaye ile bankanın kârlılığı arasında pozitif ilişki olması beklenmektedir.

Takipteki krediler, bankaların aktif kalitesini ve bankaların kullandığı kredilerin

geri dönüş performansını göstermektedir. Bu oranın yükselmesi bankanın aktif kalitesinin bozulduğunu, kredi kullandırılan müşterilerin riskli olduğunu ve bankanın basiretli davranmadığını göstermektedir. Söz konusu dönemler itibariyle bankalar tarafından verilen kredi tutarları ve yüksek kârlar göz önünde bulundurulduğunda kârlılık ile takipteki kredilerin toplam krediler içerisindeki payı arasında negatif ilişki olması beklenmektedir.

Net faiz gelirlerinin kârlılık bileşeni olduğu göz önünde bulundurulduğunda kârlılık üzerinde pozitif etkisinin olduğu aşıkardır. Bankalar asıl faaliyetlerinden mevduatlarını kredilere dönüştürerek faiz geliri elde etmektedir. Diğer taraftan kullandıkları kredilerle birlikte de aktiflerini artırmaktadır. Bu çerçevede net faiz gelirinin aktife oranı ile aktif ve özkaynak kârlılığı gibi kârlılık göstergeleri arasında olumlu ilişki olduğu beklenmektedir. TBS açısından 2009-2016 yılları arasında 2009'dan küresel belirsizliklerin başladığı 2013 yılına kadar bankaların kolay kaynak bulmaları ve yurt içindeki talepten dolayı net faiz marjında artış sağlanmış, 2013 yılından itibaren uygulanan ekonomik politikaların ve küresel belirsizliğin etkisiyle net faiz marjında ve kârlılıkta azalma gözlemiştir.

Bankaların faiz dışında müşterilerinden aldığı ücret ve komisyonlar faiz dışı gelirini oluşturmaktadır. Söz konusu gelirlerin kâr içinde payı 2014 e kadar önemli miktarda iken, 2014 te söz konusu ücretlere ilişkin yapılan sınırlayıcı düzenlemeler ile söz konusu gelirlerde düşüş gözlenmiştir.

Kârlılık hesaplamalarında; asıl faaliyetleri dışındaki giderler negatif kalem olup, bu kalemin yönetimi bankaların kârlılığı açısından önem arz etmektedir. Yapılan

çalışmalarda faaliyet gideri olarak, bankalar açısından önemli maliyet unsuru olan personel harcamalarının aktif toplama oranı kullanılmıştır. Bankalar açısından personel harcamalarının artması kârlılık açısından maliyet oluşturmaktadır. Aslında işgücü verimliliğinin bir ölçütü olan bu oranın insan kaynaklarının daha rasyonel kullanılması ile düşürülebileceği, kârlılık üzerinde etkisinin azaltılabileceği düşünülmektedir.

Enflasyonun banka kârlılığına etkileri üzerine farklı görüşler vardır. Enflasyonun banka kârlılığını arttıracığına ilişkin görüşe göre; yüksek enflasyon, banka sahipleri için yüksek reel risk anlamına gelmekte olup, yüksek enflasyon daha yüksek reel getiri elde etme isteğini oluşturacaktır. Ayrıca, yüksek enflasyonist ortam reel faiz oranlarının eğiliminin yükselen trendde olmasına yol açmakta, bu da bankaların net faiz marjını yükseltmektedir. Enflasyonun banka kârlılığını azaltacağına yönelik diğer görüşe göre ise; enflasyon işletmeler açısından risklerin artmasına, ödeyecekleri faizlerin reelde artmasına ve maliyetlerinin yükselmesine neden olacağından aslında birer şirket olan bankaların kârlılığı azalacaktır. İş bu çalışmada ise, Tablo 18’de görüleceği üzere, 2009-2016 yılları arasında enflasyonun bir önceki yıla göre değişimi ile kârlılığın bir önceki yıla göre değişiminin birbiriyle paralel olduğu görülmekte olup, enflasyon ile kârlılık arasında pozitif yönlü ilişki beklenmektedir.

GSYH bir ülkede belirtili bir zaman diliminde üretilen mal ve hizmetlerin belirli bir para cinsinden değeridir. Bu kapsamda bankacılık sektörü hizmet gelirlerinin de GSYH hesaplamasına dahil edildiği dikkate alındığında, GSYH ile karlılıktaki büyüme arasında pozitif ilişki bulunmaktadır. Nitekim literatürdeki çalışmalarda, GSYH ile kârlılık arasında pozitif ilişki bulunmuştur. Ancak iş bu çalışmada, 2009-2016 yılları arasında özellikle de 2009 yılında negatif büyümeye rağmen bankacılık kârlılarının arttığı, 2009

yılından 2012 yılına kadar yurt dışından sağlanan kolay kaynakla talep yönlü büyümenin gerçekleşmesine rağmen özkaynak kârlılığındaki azalma göz önünde bulundurulduğunda, GSYH ile banka kârlılığı arasında negatif ilişki gözlemlenebileceği düşünülmektedir.

Döviz dayalı yükümlülüklerin döviz dayalı varlıklardan büyük olması durumunda döviz kurundaki artış kârlılığı azaltmaktadır. TBS'nin kaynak ve fonlama yapısına bakıldığında yurt dışından sağlanan kısa vadeli YP kaynakların genelde uzun vadeli TL cinsinde piyasaya fonlandığı görülmektedir. Nitekim; 2009-2013 yılları arasında bankaların yurt dışından kolay kaynak bulmaları döviz risklerini artırmıştır. Bu kapsamda, artan döviz riskinin TBS'nin kârlılığı üzerinde olumsuz etkisi beklenirken, BDDK'nın döviz riskine getirdiği standart oran ve bankaların döviz risklerini azaltmak amaçlı yaptıkları türev işlemleri ile bu olumsuz etkinin azaltılmış olabileceği düşünülmektedir. (Yabancı Para Net Genel Pozisyon/Özkaynak Standart Oranının Bankalarca Konsolide Ve Konsolide Olmayan Bazda Hesaplanması ve Uygulanması Hakkında Yönetmelik kapsamında yabancı para net genel pozisyonu/özkaynak oranı mutlak değer içerisinde %20'yi aşmaması gerekmektedir.)

Türkiye'de kamu bankaları ekonominin genelini ya da bir sektörün büyümesine destek olmak amaçlı kurulmuş olup, faaliyetlerini devlet tarafından aktarılan fonlarla yerine getirmektedir. Bu sayede devlet ekonomiye bu bankalar aracılığıyla yön verebilmektedir. Söz konusu bankalar kurulmasından itibaren bu amaçlarla faaliyetlerini gerçekleştirmiş olmakla birlikte; hantal yapıları, teknolojiye ayak uyduramamaları, fonların yanlış alanlara kullandırılmaları nedeniyle 2000 krizinden ciddi boyutta etkilenmiş, zararları görev zararı olarak ülke ekonomisine maliyet oluşturmuş, bu

bankaların ülke ekonomisindeki amaç fonksiyonları tartışılmaya başlanmıştır. Bu çerçevede kamu bankalarının sektördeki etkinliğinin artırılmasını teminen 2000 yılındaki yeniden yapılandırma programı kapsamında, bazı kamu bankaları diğer kamu sermayeli bankalarla birleştirilmiş, bazı kamu bankaları ise özel bankalara devri ile özelleştirilmiştir. Bu çerçevede, 1990 yılında 8 adet kamu sermayeli mevduat ve ticaret bankasının sayısı 2000-2008 yılları arasında 3'e inmiştir. Bu itibarla, kamu bankalarının TBS'nin kârlılığı üzerinde etkisi, söz konusu bankaların amaç fonksiyonunu yerine getirmesinin tartışılmasında önem arz etmektedir.

TBS'nin sahiplik yapısına bakıldığında, 2016 yılsonu itibariyle, aktif toplam büyüklüğünün %30 unu yabancı, %33 ünü kamu, %36 sını ise özel bankaların oluşturduğu, kredilerin %28 inin yabancılar, %36 sının özel, %35 inin ise kamu bankaları tarafından verildiği, mevduatın ise %30 unun yabancı, %32 sinin kamu, %37 sinin ise özel bankalar tarafından toplandığı görülmüştür. Diğer taraftan özkaynak kârlılığının 2009-2016 yılları arasındaki değişimine bakıldığında ise en fazla düşüşün yabancı bankalar nezdinde gerçekleştiği, zarar eden bankaların ise genel olarak orta ölçekli bankalar olduğu TBB Bankalarımız raporunda görülmektedir. Diğer taraftan 2009-2016 tarihleri arasında, yabancı sermayeli Fortis Bank A.Ş., Portigon A.G. sistemden çıkarken, Citibank A.Ş. ise zarar eden bireysel bankacılık portföyünü satmışlardır. Bu kapsamda, yabancı sermayeli bankaların TBS'nin kârlılığı üzerinde etkisi yabancı sermayenin Türkiye'ye gelmesi ve devamlılığı açısından önem arz etmektedir.

Yapılan çalışmada asıl olarak, diğer faktörlerin yanı sıra makro ihtiyati politikaların TBS'nin kârlılığı üzerinde etkisi belirlenmeye çalışılacaktır. Makro ihtiyati politikalar çerçevesinde; Basel III uyum kapsamında niteliksel ve niceliksel sermayelerini

arttırmaları, sermayeye ilave edilecek sermaye tamponları, daha fazla likit varlık tutma zorunlulukları gibi düzenlemeler TBS açısından ilave maliyet oluşturmaktadır. Tüketici kredilerine ilişkin düzenlemelerin faiz kanalıyla bankaların karlılığını olumsuz etkileyebileceği düşünölmekle birlikte, söz konusu etki bankanın faaliyet türüne göre farklılık gösterecektir. Yani söz konusu düzenlemeler bireysel bankacılık faaliyeti yapan bankaları kurumsal bankacılık faaliyeti yapan bankalardan daha fazla etkileyecektir. Nitekim; 2016 yıl sonu itibariyle TBS'nin tüketici kredileri/krediler oranı %25 iken, bu oranın %100 olduğu The Royal Bank of Scotland Plc., %51 olduğu Societe Generale S.A., %38 olduğu HSBC Bank A.Ş.'in kârlılıklarında düzenlemelerin etkisiyle düşüş görölmüş, bu kapsamda 2017 yılında The Royal Bank of Scotland Plc sistemden çıkarken, Societe Generale S.A. bireysel bankacılık portföyünü satmış, HSBC Bank A.Ş. ise 2016 yılında şubelerini kapatmıştır.

4.3 Veri Seti ve Değişkenler

Çalışma, daha iyi sonuçlar alabilmek için sadece 2009 ile 2016 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren kamu ve özel mevduat bankaları, yatırım ve kalkınma bankaları ile yurtdışında kurulu bankaların Türkiye'deki şubeleri araştırma kapsamına alınmıştır. Diğer taraftan Birleşik Fon Bankası A.Ş., Ada Bank A.Ş., İller Bankası A.Ş., Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş., Türkiye Takas ve Saklama Bankası A.Ş. tam anlamıyla bankacılık faaliyetinde bulunmadıklarından çalışma kapsamına alınmamıştır. Nitekim; Birleşik Fon Bankası A.Ş. ile Ada Bank A.Ş.; mali bünyelerinin güçlendirilmesi, yeniden yapılandırılması, devri, birleştirilmesi, satışı amacıyla ortaklık hakları, yönetim ve denetimi Tasarruf Mevduat Sigorta Fonuna geçen bankalardır. Diğerleri ise özel Kanunları ile kendilerine verilen yetkileri kullanmaktadır. Bunlardan;

İller Bankası A.Ş. ortakları olan Türkiye’de kurulu il özel idarelerine kredi verme görevini, Türkiye İhracat Kredi Bankası A.Ş. ihracatın geliştirilmesi ve yurtdışında yapılacak yatırımları destekleme görevini, Türkiye Takas ve Saklama Bankası A.Ş. ise Borsa İstanbul’da işlem gören yatırım araçlarının korunması ve transfer işleminin gerçekleştirilmesi görevini üstlenmiştir.

Tablo 19: Modele Dahil Edilen Bankalar

1	AKBANK T.A.Ş.	20	JP MORGAN CHASE BANK NATIONAL ASSOCIATION
2	AKTİF YATIRIM BANKASI A.Ş.	21	MERRILL LYNCH YATIRIM BANK A.Ş.
3	ALTERNATİFBANK A.Ş.	22	NUROL YATIRIM BANKASI A.Ş.
4	ANADOLUBANK A.Ş.	23	PASHA YATIRIM BANKASI A.Ş.
5	ARAP TÜRK BANKASI A.Ş.	24	SOCIETE GENERALE S.A.
6	BANK MELLAT	25	STANDARD CHARTERED YATIRIM BANKASI TÜRK A.Ş.
7	BANKPOZİTİF KREDİ VE KALKINMA BANKASI A.Ş.	26	ŞEKERBANK T.A.Ş.
8	BURGAN BANK A.Ş.	27	T.C. ZİRAAT BANKASI A.Ş.
9	CITIBANK A.Ş.	28	THE ROYAL BANK OF SCOTLAND PLC.
10	DENİZBANK A.Ş.	29	TURKISH BANK A.Ş.
11	DEUTSCHE BANK A.Ş.	30	TURKLAND BANK A.Ş.
12	DİLER YATIRIM BANKASI A.Ş.	31	TÜRK EKONOMİ BANKASI A.Ş.
13	FİBABANKA A.Ş.	32	TÜRKİYE GARANTİ BANKASI A.Ş.
14	FİNANSBANK A.Ş.	33	TÜRKİYE HALK BANKASI A.Ş.
15	GSD YATIRIM BANKASI A.Ş.	34	TÜRKİYE İŞ BANKASI A.Ş.
16	HABİB BANK LİMİTED	35	TÜRKİYE KALKINMA BANKASI A.Ş.
17	HSBC BANK A.Ş.	36	TÜRKİYE SİNAİ KALKINMA BANKASI A.Ş.
18	ICBC TURKEY BANK A.Ş.	37	TÜRKİYE VAKIFLAR BANKASI T.A.O.
19	ING BANK A.Ş.		

2009-2016 yılları arasında faaliyette bulunan bankalar ile ilgili olan veriler TBB’nin kamuya açıklanan dönem sonu bilanço ve gelir tablolarından, ekonomik değişkenlere ilişkin veriler ise TÜİK ve TCMB’nin internet sayfalarından alınmıştır. Kullanılan veriler yıllıktır.

Modelde kullanılan değişkenlere, ölçütlere ve değişkenlerin notasyonlarına aşağıdaki tabloda yer verilmiştir.

Tablo 20: Değişkenler, Ölçütler ve Değişkenlere İlişkin Notasyonlar

Değişkenler	Ölçütler	Notasyon
Bağımlı Değişken		
Banka Karı	Özkaynak Karlılığı	KAR
Bağımsız Değişken		
1-Bankaya Özgü Değişkenler		
Büyüklik	Aktif Toplamın Logaritması	AKTF
Kredi Riski	Kredier/Aktif Toplam Takipteki Krediler/Krediler	KRED KARSLK
Sermaye	Özkaynak/Aktif Toplam	OZKYNK
Gelir	Net Faiz Gelirleri/Aktif Toplam Faiz Dışı Gelirler/Aktif Toplam	FGLR FDGLR
Gider	Personel Harcamaları/Aktif Toplam	GDER
Borçlar	Bankalardan Borçlar/Aktif Toplam	BORC
2-Makro Ekonomik Göstergeler		
Büyüme	GSYH daki Yıllık Büyüme Oranı	GSYH
Enflasyon	12 Aylık Tüketici Fiyatları Enflasyonu	ENF
Döviz Kuru	Amerikan Dolarındaki Değişim	DKURU
3-Kukla Değişkenler		
Kamu Mülkiyeti	Kamu Sermayeli Banka=1 Özel Sermayeli Banka=0	MÜLK
Yabancı Sermaye	Yabancı Sermayeli Banka=1 Yerli Sermayeli Banka=0	YAB
Makro İhtiyati Politikalar	Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Tarafından Makro İhtiyati Politikaların Uygulandığı 2012-2016 Yılları =1 2009-2012 Yılları Arası=0	REG

İş bu çalışmada, yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere; literatürde karlılığı açıklamada anlamlı olduğunu gördüğümüz ve çalışmanın yapıldığı dönemler itibariyle TBS'nin karlılığını etkileyebileceğini düşündüğümüz değişkenler kullanılmıştır.

4.3. Analiz Yöntemi

Panel veri analizi yıllar itibariyle tekrarlayan kesit verilerinin tahmin edilmesi yöntemidir. Panel veri analizinde zaman verisi ve yatay kesit verilerinin birlikte kullanılarak daha fazla veri ile çalışılması verilerin kalitesini artırmaktadır. Nitekim açıklayıcı değişkenler arasındaki çoklu bağıntının derecesi azalmakta ve ekonometrik tahminlerin etkinliği ve güvenilirliği artmaktadır. Ayrıca panel veri analizi kullanılarak yalnızca yatay kesit veri veya zaman verileri kullanılarak sonuca ulaşılamayan ekonomik ilişkiler de analiz edilebilmektedir.

Bu kapsamda, bu çalışmada n sayıda kesit veri ve her kesit veriye ait t sayıda gözlem bulunduğundan, verilerin birbiriyle ilişkilerinin tahmininde panel veri analizi kullanılmıştır.

$Y=\alpha+\beta X$ şeklindeki denklem sistemleri β ; eğim katsayısının sabit olup olmamasına göre homojen ve heterojen denklem sistemleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Homojen ve heterojen olma durumuna göre de model seçimi ve analizi yapılmaktadır. Heterojenlik örnek çekimiyle ilgili bir durumdur. Bir birimin diğer birimden ayırt edici özelliği bulunmadığı durumlarda ortaya çıkmaktadır. Örneğin bireyin yeteneklerinin ölçülemeyen ve bireyden bireye değişen bir durum olması nedeniyle, bu değişkenin olduğu denklem sistemi heterojen denklem sistemine örnektir. İş bu çalışmada kullanılan birim sayısal olarak ölçülebilmekte ve diğer birimlerle benzer özellik göstermektedir. Nitekim benzer çalışmalarda da denklemlerin homojen olduğu yani eğim katsayısının sabit olduğu varsayımı ile panel veri modeller belirlenmiş ve panel veri analizi yapılmıştır.

Zaman ve kesit verisinin birleştirilerek oluşturulan panel verilerin analizinde zaman serisi yöntemlerinin özellikleri ve sorunları ortaya çıkabilmektedir. Bu kapsamda, analize başlanmadan değişkenlerin durağan olup olmadığının araştırılması gerekmektedir. Bir serinin zaman içerisinde ortalaması, varyansı ve otokovaryansının sabit olması şeklinde ifade edilen durağanlık kavramı, serinin değerinin uzun dönemde bir değere yaklaşması ya da beklenen değer etrafında dalgalanması anlamına gelmektedir. Değişkenlere durağanlık testi yapılmadan analiz yapılması durumunda elde edilen değişkenlerin katsayıları ve işaretleri yanlış olabilmektedir. Bu durumda ise sahte regresyon sorunu ortaya çıkabilmektedir.

Durağanlığın ölçümünde kullanılan panel birim kök testleri değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığı varlığına göre birinci ve ikinci kuşak panel birim testleri olarak ikiye ayrılmaktadır. Birinci kuşak panel birim testler, yatay kesit bağımlılığının olmadığını varsayarken, ikinci kuşak testleri yatay kesit bağımlılığına izin vermektedir. Literatürde, birinci kuşak panel birim testleri; Levin, Li ve Chu Panel Birim Kök Testi, Harris ve Tzavalis Panel Birim Kök Testi, Breitung Panel Birim Kök Testi, Hadri Panel Birim Kök Testi'dir. İkinci kuşak panel birim testleri ise; Im, Paseran ve Shin Panel Birim Kök Testi, Fisher ADF Panel Birim Test, Fisher Philips Perron Panel Birim Kök Testidir.

Bu çerçevede, yapılacak birim kök testinin belirlenmesinde, değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığının (Birimler Arası Korelasyon) araştırılması gerekmektedir. Yatay kesit bağımlılığı; her bir birim için tahmin edilen hata terimleri arasındaki korelasyonu ifade etmekte olup, birimler arasında yatay kesit bağımlılığının test edilmesinde Breusch-Pagan LM testi veya Peseran CD testi kullanılmaktadır. Söz konusu testlerden Breusch-Pagan LM testi yalnızca zaman boyutu yatay kesit boyutundan büyük olması durumunda

kullanılmaktadır. Yatay kesit bağımlılığının olması durumunda birimlerden birine gelen şok; tüm birimleri aynı düzeyde etkilediği anlamına gelmektedir.

Panel veri bir çok birimin bir araya gelmesiyle oluşmaktadır ve her bir birimin kendine has özellikleri bulunmaktadır. Birimlerin özelliklerini yansıtan değişkenlere birim etki denilmektedir. Birim etki, birimlere göre değişen ve zamana göre sabit bir değişkendir. Diğer taraftan, panel veride birimlerin yanında zaman boyutu da yer almaktadır ve her bir zaman diliminin kendine özgü özellikleri mevcut olabilmektedir. Bu zaman dilimi özelliklerini yansıtan değişkene ise zaman etkisi denilmektedir. Zaman etkisi birimlere göre sabit ve zamana göre değişken bir değişkendir.

Panel veriler kullanılarak oluşturulan panel veri modelleri, birim ve zaman büyüklüğüne ve modelin yapılan bir takım varsayımları sağlayıp sağlamama durumuna göre çeşitli yöntemlerle tahmin edilmektedir.

Hem sabit hem de eğim katsayılarının birimlere ve zamana göre sabit olduğu homojen denklem sistemlerine klasik model denilmektedir. Bu model;

$$Y_{it} = \beta_0 + \sum_{k=1}^K \beta_k X_{kit} + u_{it}$$

şeklinde ifade edilerek, katsayıları havuzlanmış en küçük kareler yöntemi ile tahmin edilir.

Eğim katsayısı sabit iken, sabit katsayının zaman ve birim etkilerinden dolayı her yatay kesit birimi için farklılık gösterdiği durumlarda sabit etkiler modeli

kullanılmaktadır. Bu çerçevede; birim ve zaman etkisi ile açıklayıcı değişkenler arasında korelasyon bulunmaktadır. Diğer taraftan, sabit katsayıda sadece birim ya da zaman etkisi olan sabit etkiler modeli tek yönlü sabit model olarak tanımlanırken; hem birim hem de zaman etkisi olan modeller ise çift yönlü sabit etkiler modeli olarak tanımlanmaktadır. Zaman etkisinin bulunmadığı varsayımı altında sabit etkiler modeli;

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \beta_{1it}X_{1it} + \beta_{2it}X_{2it} + \dots + \beta_{kit}X_{kit} + u_{it}$$

$$\beta_{0it} = \beta_{0i} = \bar{\beta} + \mu_i; \quad \beta_{1it} = \beta_1; \quad \beta_{2it} = \beta_2, \dots, \beta_{kit} = \beta_k$$

Şeklinde ifade edilir. Burada,

u_{it} = sistemin hata terimi

μ_i = zamana göre sabit olan birim etkiyi

göstermektedir. Bu çerçevede, sabit katsayı zamana göre sabit iken μ_i birim etkiyi içermesinden dolayı değişkenlik göstermektedir. Modelin tahmini gölge değişken en küçük kareler, grup içi (kovaryans) tahmin, gruplar arası tahmin, havuzlanmış en küçük kareler, en çok olabilirlik, genelleştirilmiş en küçük kareler ve esnek genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemiyle yapılmaktadır.

Tesadüfi etkiler modellerde ise eğim katsayısı yine sabit iken, birim ve zaman etkisi modele hata teriminin bir bileşeni olarak dahil edilmektedir. Burada genelde bağımlı değişkenin değerini etkileyen, fakat bağımsız değişken gibi modelde yer almayan

çok sayıda faktör olduğu ve bu faktörlerin tesadüfi bir kalıntı tarafından özetlendiği varsayılır. Bu kapsamda model;

$$Y_{it} = \beta_{0it} + \beta_{1it}X_{1it} + \beta_{2it}X_{2it} + \dots + \beta_{kit}X_{kit} + u_{it}$$

$$u_{it} = v_{it} + \mu_i$$

şeklinde ifade edilir. Burada,

v_{it} : tüm sistemin hata terimini,

μ_i : birim hata terimini

ifade etmektedir. Modelin tahmini ise gölge değişken en küçük kareler, grup içi (kovaryans) tahmin, gruplar arası tahmin, havuzlanmış en küçük kareler, en çok olabilirlik, genelleştirilmiş en küçük kareler ve esnek genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi, iki aşamalı genelleştirilmiş en küçük kareler yöntemi ve genelleştirilmiş tahmin eşitliği kitle ortalaması modeli ile yapılmaktadır

Bu çerçevede, sabit eğim katsayısı varsayımı altında modelde birim ve zaman etkilerine göre kullanılacak modelin tespitinde F, Olabilirlik Oranı (LR), Breusch-Pagan Lagrange Çarpanı ve Düzeltilmiş Lagrange Çarpanı (LM), Score Testleri ve Wooldridge Testi kullanılmaktadır. Bu testlerin bir kısmı sabit, bir kısmı ise tesadüf etkiler tahmin edicileri üzerinden yapılmaktadır. Temel hipotezin reddi, sadece klasik modelin geçerli olmadığını yani birim ve zaman etkisinin olduğunu göstermekte olup, sabit ve tesadüfi etkiler modelini ise işaret etmemektedir.

Model tahmininde sabit etkili mi yoksa tesadüfi etkili model mi kullanılacağı birim veya zaman etkileri ile açıklayıcı değişkenler arasında korelasyon olup olmadığına bakılarak karar verilir. Eğer aralarında korelasyon yoksa modelin tahmininde tesadüfi etkiler modeli kullanılır. Nitekim bu modelin tahmini daha etkin ve tutarlı sonuç ortaya çıkaracaktır. Etkilerle açıklayıcı değişkenler arasında ilişki bulunması durumunda ise modelin tahmininde sabit etkili modelinin kullanılması gerekmektedir. Etkiler ile değişkenler arasında ilişkinin belirlenmesinde en çok kullanılan test ise Hausman testidir. Bu testte, temel hipotez; açıklayıcı değişkenler ile birim veya zaman etki arasında korelasyon yoktur şeklinde olup, tesadüfi etkiler modelinin kullanılmasının daha etkin sonuçlar ortaya koyacağıdır. Alternatif hipotez ise açıklayıcı değişkenler ile birim veya zaman etki arasında korelasyon vardır şeklinde olup, tesadüfi etkiler modelinin kullanılması sapmalı sonuçlar ortaya çıkaracağından sabit etkiler modelinin kullanılmasıdır.

Panel veri modellerinde hata terimlerinin birim içerisinde ve birimler arasında eşit varyanslı ve hata teriminin otokorelasyonsuz ve birimler arası korelasyonsuz olduğu varsayılmaktadır. Bu problemleri göz ardı ederek tahmin yapmak, standart hataların sapmalı olmasına sebep olacağı gibi etkinliği de engelleyecektir. Böylece, t istatistikleri ve güven aralıkları da etkinliğini kaybedeceklerdir. Bu nedenle panel veri analizi varsayımlarının test edilmesi ve problemlerin olması durumunda ise uygun yöntemlerle tahminlerinin yapılması gerekmektedir. Öte yandan, tesadüf etkiler modelinde birimler tesadüfi çekimden geldiği için birimler arası korelasyona rastlanması beklenmemektedir. Bu kapsamda, modelde birimler içerisi otokorelasyon ve heteroskedasite sorununun tespit edilmesi durumunda dirençli hata terimleri oluşturularak hata terimi düzeltilir ya da model başka bir yöntemle tahmin edilir.

Tahmin yöntemleri ise sorunun türüne göre farklılık göstermektedir. Örneğin Huber, Eicker ve White tahmin edicisi ile heteroskedasite sorununun olması durumunda, değişen varyans dirençli standart hatalarla regresyon tahmini yapılırken; Arellano, Froot ve Rogers tahmin edicisi ile otokorelasyon ve heteroskedasite sorunun olması durumunda, kümelenmiş standart hatalarla regresyon tahmini yapılmaktadır.

4.4. Uygulama ve Sonuçlar

Yukarıda yer verilen panel veri analizine ilişkin bilgiler kapsamında, ekonometri programlarından Stata kullanılarak yapılan analizlere aşağıda yer verilmiştir.

Modeldeki katsayılar da birim kök olup olmadığının test edilmesinden önce yatay kesit bağımlılığı test edilmiştir. Modelde yatay kesit boyutunun zaman boyutundan büyük olmasından dolayı Paseran CD testi kullanılmış olup, test sonuçlarına göre olasılık değerinin 0,05 ten büyük olmasından dolayı “Ho: Yatay kesit bağımlılığı yoktur” hipotezi kabul edilmiştir. Bu sonuçtan birimler arasında yatay kesit bağımlılığının olmadığı, yani paneli oluşturan bankaların birbirinden bağımsız olduğu anlaşılmıştır.

Çıktı: Yatay Kesit Bağımlılığının Sınanması

Test İstatistiği

<u>CD Test</u>	<u>1,83 (0,068)</u>
----------------	---------------------

Not: Parantez içerisindeki değerler ilgili test istatistiğine ait p-olasılık değerlerini göstermekte olup %1 ve %5 düzeyinde Ho hipotezi reddedilmektedir.

Değişkenler arasında yatay kesit bağımlılığının olmadığı tespit edilen modeldeki değişkenlere birinci kuşak birim kök testlerinden modelimize en uygun olan ve literatürde en fazla kullanılan Levin, Lin ve Chu tarafından geliştirilen birim kök testinin teker teker uygulanması neticesinde; Gsyh ve Dkuru değişkeni dışındaki değişkenlerin olasılık değerinin 0,05 ten küçük olmasından dolayı “Ho: Birim Kök Vardır ” hipotezi reddedilmiş ve her birinin durağan olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Gsyh ile Dkuru değişkenlerinin ise 1. Farkı alınarak değişkenler durağan hale getirilmiştir.

Cıktı: Değişkenlerin Durağanlığının Test Edilmesi

Levin-Lin-Chu unit-root testi	<u>Test İstatistiği</u>
Kâr	-4,1252 (0,00)*
Aktf	-8.2229 (0,00)*
Borc	-13,3797 (0,00)*
Gsyh	1.8241 (0.9659)
Δ Gsyh	-14.2199 (0,00)*
Enf	-23.4345 (0,00)*
Dkuru	24,7506 (1,00)*
Δ Dkuru	-2,1694 (0,0150)*
Faizdglr	-13.6221 (0,00)*

Faizglr	-19.6738 (0,00)*
Gder	-17.8124 (0,00)*
Karslık	-6.9808 (0,00)*
Kred	-13.3797 (0,00)
<u>Ozkynak</u>	<u>-23.0217 (0,00)</u>

Parantez içerisindeki değerler ilgili test istatistiğine ait p-olasılık değerlerini göstermektedir. %1 ve %5 düzeyinde Ho hipotezi reddedilmektedir.

Modeldeki durağan olmayan GSYH Gsyh ve Dkuru değişkenlerinin 1. Farklarının alınmasıyla durağan hale getirilen modelin, birim/zaman etkisine göre klasik, sabit etkili, tesadüf etkili model olma durumu belirlenecektir.

Bu kapsamda, havuzlanmış en küçük kareler yöntemi ile katsayıları tahmin edilmiş klasik modelde birim etkinin varlığının sınanması için yapılan F testi sonucunda “Ho: Tüm birim etkileri/zaman etkileri sıfıra eşittir” hipotezi reddedilmiş ve birim etkilerin var olduğu anlaşılmıştır.

Cıktı: Uygun Modelin Belirlenmesi

Test İstatistiği

F Testi (Havuzlanmış Model - Sabit Etkiler Modeli) 3,55(0,0022)

Not: Test istatistiği; $F_{tablo}(10,249)=1,98$ değerinden büyük olmasından dolayı Ho hipotezi reddedilmektedir.

Bu kapsamda, birim/zaman etkisinin olduğu modelde bundan sonraki aşama, modelin tesadüfî etkili mi yoksa sabit etkili mi olduğuna karar verilmesidir. Tesadüfî etkiler modelini sabit etkiler modeline karşı sınamak için yapılan Hausman Testi sonucuna göre “Ho: Açıklayıcı değişkenler ile birim/zaman etki arasında korelasyon yoktur” hipotezi kabul edilmiştir. Bu kapsamda, tesadüfî etkiler tahmin edicisi etkin tahmin edicidir.

Cıktı: Uygun Modelin Belirlenmesi

Test İstatistiği

Hausman Testi (Sabit Etkiler Modeli-Tesadüfî Etkiler Modeli) 10,39(0,3980)

Not: Test istatistiği Ki-Kare (10)=18,308 tablo değerinden küçük olmasından dolayı Ho hipotezi kabul edilmektedir.

Cıktı: Tesadüfî Etkiler Modelin Tahmini

Bağımsız Değişkenler _____ Katsayılar

Reg	-0,03590 (0,035) **
Yab	- 0, 03473 (0,004) *
Mulk	-0, 01652 (0,337)
Aktf	0, 03334 (0,000)*
$\Delta Gsyh$	0, 0080 (0,392)

Enf	- 0, 00039 (0,912)
Δ Dkuru	-0, 01536 (0,593)
Faizdgder	-0, 71974 (0,000)*
Faizglr	0, 73288 (0,000)*
Gder	- 2.7324 (0,000)*
Karslık	-0,00014 (0,459)
Kred	-0,07415 (0,008)*
Ozkynak	-0, 04735 (0,221)
<u>Sabit terim</u>	<u>-0, 09118 (0,244)</u>

Not: Parantez içerisindeki değerler ilgili test istatistiğine ait p-olasılık değerlerini göstermektedir. * ve ** sırasıyla %1 ve %5 seviyesinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.

Katsayıları tahmin edilen tesadüfi etkiler modelinde, heteroskedasitenin varlığını sınamak için, Levene, Brown ve Forsythe'nin testinin uygulanması neticesinde "Ho: Birimlerin Varyansı Eşittir" hipotezi reddedilmiş ve modelde heteroskedasite sorununun olduğu anlaşılmıştır.

Cıktı: Heteroskedasitenin Varlığını Sınanması

Test İstatistiği

Levene, Brown ve Forsythe Testi

W₀= 4,9115711 (0,0000)

W₅₀= 2,5076031 (0,00001861)

W₁₀= 2,5076031 (0,0000)

Not: Test istatistikleri (W₀, W₅₀, W₁₀)(37,228) Snedecar F tablosu değerinden büyük olduğundan H₀ hipotezi red edilmektedir.

Tesadüfi etkiler modelinde, otokorelasyonun varlığının sınanması için ise Bhargava, Franzin ve Narebdrabathan'ın Durbin Watson ve Baltagi-Wu'nun Yerel Değişmez Testlerinin uygulanması neticesinde "H₀: Otokorelasyon Yoktur" hipotezi reddedilmiş ve modelde otokorelasyon sorununun olduğu anlaşılmıştır.

Cıktı: Otokorlasyon Varlığının Sınanması

Test İstatistiği

DW Testi

1,5713356

LBI Testi

1,9460434

Not: DW testi ve LBI test istatistikleri kritik değer olan 2 den küçük olduğundan H₀ hipotezi reddedilmektedir.

Bu kapsamda, modelimizde otokorelasyon ve heteroskedasite sorununun olduğu tespit edilmiş olup, söz konusu modelimizin kümelenmiş standart hatalarla Arellano, Froot ve Rogers tahmin edicisi ile tahminine aşağıda yer verilmiştir.

Çıktı: Tesadüfi Etkiler Modelin Tahmini

<u>Bağımsız Değişkenler</u>	<u>Katsayılar</u>
Reg	-0,03546 (0,036) *
Yab	-0,01794 (0,294)
Mulk	0,01851 (0,270)
Aktf	0,03466 (0,035) *
Δ GSYH	0,00086 (0,119)
Enf	-0,00016 (0,945)
Δ Dkuru	-0,01287 (0,494)
Faizdglr	0,65903 (0,030)*
Faizglr	0,91652 (0,000)* *
Gder	-2,2809 (0,000)* *
Karslık	-0,000034 (0,809)
Kred	-0,015102 (0,781)
Borc	0,03416 (0,349)

Ozkynak -0, 00342 (0,965)

Sabit terim -0, 15360 (0,334)

Not: Parantez içerisindeki değerler ilgili test istatistiğine ait p-olasılık değerlerini göstermektedir. * ve ** sırasıyla %1 ve %5 seviyesinde istatistiksel anlamlılığı göstermektedir.

Dirençli standart hatalarla elde edilen t istatistiği göre; bankaların kendilerine özgü değişkenlerden aktif toplam büyüklüğü, net faiz gelirleri, faiz dışı gelirleri ve personel giderleri, kukla değişkenlerden ise düzenlemelerin kârlılığı açıklamada anlamlı oldukları anlaşılmıştır. Anlamlı değişkenlerden pozitif katsayılara sahip değişkenler kârlılığı pozitif yönde etkilerken, negatif katsayıya sahip değişkenler kârlılığı negatif yönde etkilemektedir.

Daha önce yapılan çalışmalar kapsamında anlamlı bulunan ve iş bu çalışmaya da başlamadan önce bağımlı değişkenle arasında korelasyon olduğu düşünülerek modele dahil edilen bazı bağımsız değişkenler; bir denklem sistemi içerisinde bağımlı değişkeni açıklayamamışlardır.

Kriz ortamında, ekonomideki küçülme ve yüksek enflasyona rağmen, karlılığını artıran TBS nin kârlılığı ile makro ekonomik değişkenlerden GSYH deki büyüme ve enflasyon arasında negatif ilişki beklense de, söz konusu değişkenler kârlılığı açıklayamamıştır. Ayrıca, TBS'nin negatif yabancı para net pozisyonundan dolayı döviz kurundaki değişim ile kârlılık arasında negatif ilişki beklense de döviz kurundaki değişim ile kârlılık arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır.

Diğer taraftan, 2009-2013 yılları arası zarar eden bankaların orta ölçekli yabancı banka olması nedeniyle bankaların yabancı sermayeli olmasının kârlılık üzerinde negatif etkisinin bulunduğu düşünülse de, çalışmada TBS'deki yabancı bankalar ile karlılık arasında anlamlı ilişki bulunamamıştır. Ayrıca, kamu bankalarına yönelik olumsuz algıya istinaden kamu sermayeli bankalar ile kârlılık arasında negatif ilişki beklenirken; kamu sermayeli bankalarının TBS'nin kârlılığı üzerinde etkisi açıklanamamıştır. Nitekim çalışmanın yapıldığı dönemlerde kâr büyüklüğü olarak sektörün yaklaşık %65 ini oluşturan 5 bankadan biri yabancı banka iken bir diğeri ise kamu bankasıdır.

Literatürde de görüldüğü üzere, bankacılık performansının bankalara özgü değişkenlerden daha fazla etkilendiği sonuçlarına ulaşılmıştır. Söz konusu değişkenlerin değerlendirilmesine aşağıda yer verilmiştir.

TBS; 2009-2012 yılları arasında yüksek yurt içi talep ile kullandığı kredilerdeki yüksek faizler ve kolay kaynak bulmalarıyla özellikle tüketici kredilerini artırma yoluyla faiz gelirlerini artırmış olup, faiz kanalı yoluyla da kârlılığını artırmıştır. Ancak 2012 yılından itibaren kredi kartlarına ve bireysel ihtiyaç kredilerine yönelik yapılan muhtelif düzenlemeler ile hane halkı borçluluğunun azaltılması ve tasarrufların artırılması ile cari açığı artıran üretken olmayan harcamaların kısıtlanması amaçlanmıştır. Geline nokta, yapılan söz konusu düzenlemelerle özellikle tüketici kredilerindeki artış hızı yavaşlarken, net faiz marjı yoluyla kârlılığın azalmasına neden olmuştur.

TBS'de aktif büyüklüğün karlılık üzerinde etkisi ise literatürde olduğu üzere pozitif olmuştur. Ölçek ekonomisi etkisiyle büyük bankalar söz konusu dönemlerde daha fazla kâr elde etmişlerdir. 2009-2016 yılları arası sektörün yaklaşık aktif büyüklüğünün %60 ını oluşturan 5 bankanın kârlılığı sektörün kârlılığının yaklaşık %65 ini

oluşturmaktadır.

Özellikle 2012 yılı itibariyle artış gösteren ve banka müşterileri açısından Őikayet konusu olan faiz dışı gelirlerin bankacılık kârlarının üzerinde önemli etkisinin bulunduğu görölmüŐtür. Diğer bir deyiŐle; bankacılık sektörünün söz konusu dönemlerde ana faaliyetleri dışında sağladığı alternatif hizmetlerin bankaların performansları üzerinde olumlu etkisi görölmüŐtür. Ancak BDDK tarafından 03.10.2014 tarihli 29138 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren Finansal Tüketicilerden Alınacak Ücretlere İlişkin Usul ve Esaslar Hakkındaki Yönetmeliğin bankaların faiz dışı gelirleri iÇerisinde olan ücret ve komisyon gelirlerinde bir miktar azalmaya neden olarak kârlılık üzerinde olumsuz etkisi görölmüŐtür. Personel giderlerinin de iÇinde bulunduğu faiz dışı giderlerinin ise söz konusu dönemlerde kârlılık üzerine negatif etkisi olmuştur.

5. SONUÇ

2007 yılında ABD ekonomisinin finans birimlerinde ortaya çıkan sorun tüm dünyayı etkileyerek küresel boyutta bir finansal krize neden olmuş, ülkelerin finans ve reel sektörleri üzerinde önemli seviyede olumsuz etkilere neden olmuştur. Nitekim Türkiye ekonomisi de bu küresel krizden kredi ve dış ticaret kanalı yoluyla olumsuz etkilenmiştir.

Bankacılık sektörü, ekonomide finansal aracı faaliyeti göstermekte olup, ülke ekonomisinin büyümesi ve kalkınması bakımından önemli rol oynamaktadır. Bankaların etkin bir şekilde çalışması finansal istikrarın sağlanması ve ekonomideki üretim ve hizmet birimlerinin işleyişi bakımından önemli olup, bankaların içsel faaliyetlerinden etkilenebileceği gibi ekonomik değişkenlerden de etkilenebilmektedir.

Küresel krizin TBS üzerindeki etkisine bakıldığında, Türkiye ekonomisinde 2001 döneminde gerçekleştirilen yeniden yapılandırma süreci sonrasında bankacılık sektörünün mali yapısının güçlenmesi sebebiyle, finansal kriz ilk etapta TBS'nin mali bünyesini olumsuz etkilememiştir. Nitekim TBS, Türkiye ekonomisinin finansal krizi en fazla hissettiği 2009 yılında bile kârlılığını önemli ölçüde yükseltmiştir. Ancak, finansal istikrar kapsamında 2012 yılından itibaren uygulanan makro ihtiyati politikaların özellikle kâr marjını etkilemesiyle kârlılık dinamiklerinde değişimler gözlemlenmiştir. Bu kapsamda, söz konusu politikalar bankaların mali bünyeleri açısından tartışılmaya başlanmıştır. Nitekim finansal sektöre finansal istikrar kapsamında sınırlayıcı önlemler

getirilirken, aslında birer ticari kurum olan bankaların faaliyet ve gelirlerinin sınırlandırılmasıyla mali bünyelerine etki edilmektedir.

Bu çerçevede, bu çalışmanın amacı 2009-2016 yılları arasındaki krizin gölgesinde Türkiye’de faaliyet gösteren 37 bankanın performansını değerlendirmek, makro ihtiyati politikaların ve kârlılığı etkileyen bankalara özgü değişkenler ile makro ekonomik değişkenlerin anlamlılığını panel veri analizi kullanarak belirlemek ve bankacılık sisteminin kârlılığının ve etkinliğinin sürdürülmesini sağlayacak unsurlara dikkat çekmektir.

Çalışma sonucundaki analiz göstermiştir ki 2012 yılından itibaren uygulanmaya başlayan makro ihtiyati politikalar her ne kadar finansal istikrar ve küresel rekabete dayanıklılığın artırılmasına yönelik olsa da sektörün kârlılığını olumsuz etkilemiştir. Makro ihtiyati politikalar kapsamında tüketici kredilerine getirilen sınırlamalar ve Basel III standartlarının uygulanması; özellikle kredi portföyünün büyük kısmı tüketici kredilerinden oluşan ve aktif büyüklük olarak küçük bankaların kârlılığını olumsuz etkilemiştir.

Basel standartlarının her ne kadar uluslararası aktif bankalar tarafından uygulanması öngörülse de Türkiye’de bankaların uluslararası aktif olup olmamasına bakılmadan tümüne Basel standartlarının yer aldığı mevzuat hükümleri uygulanmaktadır. Sermayenin niteliksel ve niceliksel olarak artırılması, ilave sermaye tamponu tutulması, bilançolarında belirli miktar yüksek likit varlık bulundurmalarına yönelik düzenlemelerin sistem için herhangi bir riski olmayan bankalara da uygulanması bu bankalar açısından ilave maliyet oluşturmakta ve bankaların rekabet gücünü etkilemektedir. Bu kapsamda,

söz konusu standartların uygulanmasında TBS'ye esneklik sağlanabilir miydi sorusu gündeme gelmektedir.

Bu çerçevede Basel III standartları her ne kadar süreye yayılsa da en azından sistem içerisinde riski bulunmayan bankalar için esnek uygulamalara geçilmesi, sektörün aleyhine olacak şekilde uluslararası uygulamaların dışında düzenlemelerin yapılmaması önem arz etmektedir. Bu kapsamda, politika yapıcıları tarafından finansal istikrarın sağlanmasına yönelik uygulanan politikaların sürdürülebilirliği açısından bankaların mali bünyelerinin göz önünde bulundurulması gerekmektedir.

Ayrıca çalışma sonucu bankaların kendilerine özgü değişkenlerinin TBS'nin kârlılığı üzerinde makro ekonomik değişkenlerden daha fazla etkisi bulunduğunu göstermiştir. Bu kapsamda, TBS'nin güçlü özkaynak ve aktif kalitesi ile bilanço dışı alternatif alanlara yönelmeleri kârlılıkları açısından önem arz etmektedir. Ayrıca azalan kârlılık ortamında bankaların üzerine eğilmeleri gereken diğer husus bankaların operasyonel yapılarını gözden geçirerek maksimum verimliliği sağlamalarıdır.

KAYNAKÇA

Aydın, M.F., (2002), Türkiye’de Kamu Kesimi İç Borçlanmasının Bankacılık Sektörü Bilançolarına ve Risklerine Olan Etkileri, TCMB Araştırma Genel Müdürlüğü Çalışma Tebliği

Alantar, D., (2008), Küresel Finansal Kriz: Nedenleri ve Sonuçları Üzerine Bir Değerlendirme, Maliye Finans Yazıları

Afşar, M., (2011), Küresel Kriz ve Türk Bankacılık Sektörüne Yansımaları, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi

Agur, I., Sharma, S., (2013), Rules, Discretion and Macro-Prudential Policy, IMF Working Paper

Berger, A., (1995), The Profit-Structure Relationship in Banking Tests Of Market Power and Efficient-Structure Hypotheses, Journal of Money, Credit And Banking

Artar, O. , Sarioğlu, A., (2012), Küresel Krizin Türkiye’de Bankacılık Sektörü Mali Yapısına Etkileri, Marmara Sosyal Araştırmalar Dergisi

Atasay, H., (2007), Türk Bankacılık Sektöründe Gelir-Gider Analizi ve Kârlılık Performansının Belirleyicileri, T.C. Merkez Bankası Yayınları

Baltagi, B. H. Econometric Analysis of Panel Data, (2013) Chichester, John Wiley and Sons

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (2009-2013), Finansal Piyasalar Raporları

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (2009-2017), Türk Bankacılık Sektörü
Temel Göstergeler Raporları

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (2016), Basın Duyurusu

https://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_0579_01.pdf

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, (2010), Sorularla Basel III

http://www.bddk.org.tr/ContentBddk/dokuman/duyuru_basel_0001_53.pdf

Bank For International Settlements, Basel III: A Global Regulatory Framework For More
Resilient Banks And Banking Systems - Revised Version

<https://www.bis.org/publ/bcbs189.htm>

Bank For International Settlements, Basel III: The Net Stable Funding Ratio

<https://www.bis.org/bcbs/publ/d295.htm>

Bank For International Settlements, Basel III: The Liquidity Coverage Ratio and liquidity
Risk Monitoringtools <https://www.bis.org/publ/bcbs238.htm>

Bank For International Settlements, Basel III: Finalising Post-Crisis Reforms

<https://www.bis.org/bcbs/publ/d424.htm>

Berger, A., (1998), The Profit-Structure Relationship in Banking Tests Of Market Power
and Efficient-Structure Hypotheses, Journal of Money, Credit And Banking,

Bennani, T., Despr s, M., Dujardin, M., Duprey, T., Kelber, A., (2014), Macprudential
framework: key questions applied to French case, Banque de France Occassional Papers

Bikker, J.A., Hu H., (2002)Cyclical Patterns in Profits, Provisioning and Lending of Banks
and Procyclicality of the New Basel Capital Requirements, BNC Quarterly Review

Binici, M., Erol, H., Kara, H. Özlü, P., Ünalınış, D., (2013), Faiz Kolidoru Bir Makro İhtiyari Araç Olabilir mi?, TCMB Ekonomi Notları

Bourke, P., (1989), Concentration and Other Determinants Bank Profitability in Europe, North America and Australia, Journal of Banking and Finance

Bumin, M., (2009), Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılık Analizi 2002-2009, Maliye Yazıları,

Büyükbacak, B., Valev, N., (2010) The Role of Household and Business Credit in Banking Crises, Journal of Banking & Finance

Civelek, Y., (2019) Küresel Finansal Kriz ve Türk Bankacılık Sektörü, Boğaziçi Üniversitesi İİBF Leaders Dergisi

Chrysovalantis, G., Fotios, P., (2013) Financial Supervision Regimes and Bank Efficiency: International Evidence, Journal of Banking & Finance

Çinko, L., Ak, R., (2009), Küreselleşen Ekonomide Yaşanan Bankacılık Krizlerinin Anatomisi Maliye Finans Yazıları

Demirgüç-Kunt, A., (1998), Huizinga A., Determinants of Commercial Bank Interest Margins and Profitability: Some International Evidence, World Bank Economic Review

Deli, Y., Hasan, I., (2016) Real Effects Of Bank Capital Regulations, Journal Of Banking And Finance

Doğru, C., (2011), Kârlılığın Belirleyicileri Analizi: Teori ve Orta Ölçekli Banka Uygulamaları, Maliye Finans Yazıları

Erdoğan, M., Aksoy, E., (2016), Banking Regulation And Determinants Of Banks Profits: Empirical Evidence From Turkey, Eurasian Journal of Business and Economics

ESRB, The ESRB Handbook on Operationalising Macro-prudential Policy in the Banking Sector, https://www.esrb.europa.eu/pub/pdf/other/140303_esrb_handbook_mp.en.pdf

Ertuğrul, C, İpek, E., Çolak, O., Küresel Kriz Sonrası Türkiye Ekonomisi, Ekonomik Fener

Freixas, X., Rochet, J.C., (1997), Microeconomics of Banking, London, Cambridge MA,

Galati, G. ve Moessner, R., (2013), Macroprudential Policy–A Literature Review, Journal Of Economic Surveys

Ganioglu, A., Vuslat, U., (2014), The Structure of The Turkish Banking Sector Before and After the Global Crisis, Working Paper

Chortareas, G., Girardone, C., Ventouri, A., (2012), Bank Supervision, Regulation, And Efficiency: Evidence From The European Union, Journal of Financial Stability

Greene, W. H. , (2002), Econometric Analysis, Upper Saddle River

Gujarati, D., (2003), Basic Econometrics, McGraw Hill

Gulati, R., Kumar, S. (2016), Assessing The Impact Of Global Financial Crisis On The Profit Efficiency Of Indian Banks, Economic Modelling

Gürel, E., Güreş, E., Demir, N., (2012), Basel III Kriterleri, Bankacılık ve Sigortacılık Araştırmaları Dergisi

Gülhan, Ü., Uzunlar, E., (2011), Bankacılık Sektöründe Kârlılığı Etkileyen Faktörler: Türk Bankacılık Sektörüne Yönelik Bir Uygulama, Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Güngör, B., (2007), Türkiye’de Faaliyet Gösteren Yerel ve Yabancı Bankaların Kârlılık Seviyelerini Etkileyen Faktörler

Gippler W., Hassan M., (2015), The Impact Of Macroeconomic And Financial Stress On The U.S. Financial Sector, Journal Of Financial Stability

İlhan A., (2015), Makro İhtiyati Politikaların Genel Çerçevesi, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar

İlhan A., (2018), Finansal İstikrarı Sağlamaya Yönelik Alternatif Politika Çerçveleri, Finans Politik & Ekonomik Yorumlar

IMF, (2011) Macprudential Policy: An Organizing Framework
<https://www.imf.org/external/np/pp/eng/2011/031411.pdf>

IMF, (2013), The Interaction of Monetary and Macprudential Policy, IMF Policy Papers <http://www.imf.org/external/np/pp/eng/2013/012913.pdf>

IMF, FSB, BIS, (2011), Macprudential Policy Tools and Frameworks, Progress Report to G20 <http://www.imf.org/external/np/g20/pdf/102711.pdf>

Kara H., (2012), Küresel Kriz Sonrası Para Politikası, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası A.Ş. Çalışma Tebliği

Karaca, C., (2014), Uygulanan Para ve Maliye Politikaları Açısından Geçmiş Krizler ve 2008 Küresel Ekonomik Krizin Karşılaştırmalı Analizi, Çankırı Karatekin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi

Kaya, Y.T. ve Doğam, E., (2001), Dezenflasyon Sürecinde Türk Bankacılık Sektöründe Etkinliğin Gelişimi, ARD Çalışma Raporları, BDDK Yayınları

Kaya, Y.T. (2002), Türk Bankacılık Sektöründe Kârlılık Belirleyicileri, Çalışma Raporları, BDDK Yayınları

Klomp, J., Haan, J., (2012), Banking Risk and Regulation: Does One Size Fit All?, Journal of Banking & Finance

Kosmidou, K. Tanna, S. Pasiouras, F., (2005), Determinants of Profitability of UK Domestic Banks: Panel evidence from the period 1995-2002, 37. Proceedings of the 37th MMF Research Group, 2005

Leeper, E.M., Walker, T.B., Yang, S.S., (2010), Government Investment And Fiscal Stimulus. Journal Of Monetary Economics

Lim, C., Columba, F., Costa, A., Kongsamut, P., Otani, A., Saiyid, M., Wezel, T., Wu Lim X., (2011), Macprudential Policy: What Instruments and How to Use Them? Lessons from Country Experiences, IMF Working Papers

Mishkin, F.S., (1992), Understanding Financial Crises: A Developing Country Perspective, NBER Working Paper, Molyneux P. ve Thornton J., Determinants of European Bank Profitability: A note Journal of Banking and Finance 16

Neely, M., Wheelock, D., (1997), Why Does Bank Performance Vary Across States?,
Federal Reserve Bank of St. Louis Review

Pasiouras, F., Tanna, S., Zopounidis, C., (2009), The Impact Of Banking REulations On
Banking Cost and Profit Efficiency: Cross-Country Evidence, International Rewiev Of
Finanacal Analysis

RCAP on consistency: jurisdictional assessments
https://www.bis.org/bcbs/implementation/l2_tk_followup_march18.pdf

Short, B.K., (1970), The Relation between commercial bank profit and banking
concentration in Canada, Western Europe and Japan, Journal of Banking and Finance

Smirlock, M., (1985), Evidence on the (non)relationship between concentration and
profitability in banking, Journal of Money, Credit and Banking

Shin, H. S., (2013), Adapting Macro Prudential Apraoches to Emerging and Developing
Economies, Worldbank Documents

Short, B.K., (1979),The Relation between commercial bank profit and banking
concentration in Canada, Western Europe and Japan, Journal of Banking and Finance,
1979

Staikouras, C., Wood, G., (2003), The Determinants of Bank Profitability in Europe,
Paper presented at the European Applied Business Research Conference, 2003

Uludağ, B., Gökmen, H., (2010), Türk Bankacılık Sektörünün Kârlılığının
Dinamik Yaklaşımla Test Edilmesi, 14. Ulusal Finans Sempozyumu

Taşkın, F.D., (2011), Türkiye’de Ticari Bankaların Performansını Etkileyen Faktörler,

Thouraya, T., Imen, K., Mouna, B. D., Pietro C., (2017), Bank regulation and efficiency:

What works for Africa?, Research in International Business and Finance

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası A.Ş., (2009-2016), Finansal İstikrar Raporları

Türkiye Cumhuriyet Bankası A.Ş., (2014), Makro İhtiyati Politikalar ve Türkiye

Uygulaması, Bülten

Türkiye Bankalar Birliği, (2009-2016), Bankalarımız Dergileri

Türkiye Bankalar Birliği, (2009-2016), Faaliyet Raporları

Flamini, V., McDonald, C., Schumacher, L., IMF Working Paper, 2009

<http://www.dunya.com/finans/haberler/56-milyar-dolar-eridiler-haberi-306800>

ÖZET

Bu çalışmanın amacı, 2009-2016 yılları arasındaki krizin gölgesinde Türkiye’de faaliyet gösteren 37 bankanın performansını değerlendirmek, makro ihtiyati politikaların ve kârlılığı etkileyen bankalara özgü değişkenler ile makro ekonomik değişkenlerin kârlılık üzerinde anlamlılığını panel veri analizi kullanarak belirlemek ve bankacılık sisteminin kârlılığının ve etkinliğinin sürdürülmesini sağlayacak unsurlara dikkat çekmektir. Yapılan analiz sonucunda; yapısal risklerin yönetilmesine ilişkin uygulanan makro ihtiyati politikaların Türk Bankacılık Sektörünün (TBS) kârlılığı üzerinde baskı oluşturduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda, politika yapıcılarının söz konusu politikaların sürdürülebilirliği açısından bankaların mali bünyelerini göz önünde bulundurmaları gerekmektedir. Analizde ayrıca, bankaların kendilerine özgü değişkenlerinin TBS’nin kârlılığı üzerinde makro ekonomik değişkenlerden daha fazla etkisi bulunduğu sonucuna ulaşılmıştır. Bu nedenle, TBS’nin güçlü özkaynak ve aktif kalitesi ile bilanço dışı alternatif alanlara yönelmesi kârlılık açısından önem arz etmektedir. Ayrıca, azalan kârlılık ortamında bankaların üzerine eğilmeleri gereken bir diğer hususun bankaların operasyonel yapılarını gözden geçirerek maksimum verimliliği sağlamak olduğu belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Bankacılık, Karlılık, Makro İhtiyati Politikalar, Basel III, Panel Veri Analizi

ABSTRACT

The aim of this work is in the shadow of the financial crisis between 2009-2016 years to evaluate the performance of the 37 banks operating in Turkey, to determine the meaningfulness of macro prudential policies and macroeconomic variables that affect profitability by using panel data analysis, to draw attention to the elements that will ensure the profitability and effectiveness of the banking system, The analysis show that; macroprudential policies for the management of structural risks put pressure on the profitability of Turkish Banking Sector (TBS). As a result of the analysis; macroprudential policies for the management of structural risks put pressure on TBS's profitability. In this context, policy makers should consider the financial structure of the banks in terms of the sustainability of these policies. The other result of the analysis is; specific variables of banks have more impact on TBS's profitability than macroeconomic variables. For this reason, TBS's strong equity and asset quality and to go to off-balance-sheet alternative areas is important for the profitability. In addition, it has been determined that the other issue that banks should focus on in the decreasing profitability environment is to review the operational structures of banks and to ensure maximum efficiency.

Key Words: Banking, Profitability, Macro Prudential Policies, Basel III, Panel Data Analysis